

TÜRK CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA SERİ MUHALEMESİ USULÜ

Accelerated Proceedings in Turkish Criminal Procedure Law

Dr. Öğr. Üyesi Ercan YAŞAR*

Özet: Seri muhakeme usulü, 17/10/2019 tarihinde 7188 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle Ceza Muhakemesi Kanunu'na getirilmiş özel bir usuldür. Kanun koyucu klasik yargılama sisteminin (genel hükümlere göre yapılan yargılamanın) doğurduğu sakıncaları giderme, Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde tavsiye edilen değişiklikleri iç hukukumuzda yansıtmaya ve çağdaş ceza muhakemesi sistemlerinde başarılı sonuçlar vermiş kurumları ceza muhakemesi sistemimize kazandırma adına 7188 sayılı Kanun ile birtakım yeni kurumlara iç hukukumuzda yer vermiştir. Ceza muhakemesi sistemimize kazandırılan bu kurumlar, mevcut muhakeme sistemini tamamlayıcı veya mevcut sisteme (belli suçların yargılması bakımından) bir alternatif oluşturma düşüncesi ile getirilmiş düzenlemelerdir. Çalışmamızda hukuk sistemimize kazandırılmış seri muhakeme usulü üzerinde durulup, mevcut düzenlemenin uygulanma şekli, doğurduğu teorik ve pratik sorunlar üzerinde durulup, karşılaştırmalı hukuktan faydalanılarak iyileştirmeye yönelik çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seri Muhakeme Usulü, Özel Yargılama Usulleri, Yargılamanın Basitleştirilmesi, Ceza Yargılamasının Basitleştirilmesi, Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller

Abstract: The accelerated (serial) procedure is a special judicial procedure that was incorporated into the Code of Criminal Procedure with the amendment to Law No. 7188 of October 17, 2019. This amendment with Law No. 7188 added some new institutions to our domestic criminal procedural law in order to remove the disadvantages caused by the general criminal procedure (by classic criminal procedure), to adapt the EU recommendations and to include institutions that have achieved successful results in modern criminal justice systems in our criminal justice system. These institutions, which will be included in our criminal justice system, are the changes that complement the existing criminal procedure system or are designed to provide an alternative to the existing system (in terms of the procedure for certain crimes). In our study, we will focus on the accelerated procedure introduced in our legal system, the application of the applicable legal situation, the theoretical and practical problems that it causes, and offer solutions for improvement through the comparison of laws.

Keywords: Accelerated proceedings, summary punishment (penalty order), plea bargaining, simplified procedures, simplifications of ordinary judicial procedures, alternative dispute resolution in criminal procedure law

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi
ercan.yasar@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9076-6795
Makale Geliş Tarihi: 01.10.2020, Makale Kabul Tarihi: 30.10.2020

Giriş

Seri muhakeme usulü hukuki niteliği itibariyle şüpheli hakkında mahkumiyete eşdeğer neticeyi (hükmü) klasik ceza muhakemesi uygulamasının dışında, kovuşturmayaya alternatif teşkil eden bir usul ile belirleyen bir ceza muhakemesi hukuku kurumu olup¹, doktrinde şu şekilde tanımlanmıştır: “(...) katalog suçlardan dolayı başlatılan ceza soruşturması kapsamında Cumhuriyet savcısının şüpheliye müdafisi huzurunda yaptığı teklifin kabul edilmesi üzerine cezada indirim yapılması yönünde mahkemeye yazılı talepte bulunulması durumunda talep doğrultusunda hüküm kurulmasını sağlayan bir kurumdur”.²

Seri muhakeme usulüne yer veren ülke uygulamalarına bakıldığında bu usule tabi dosyaların büyük çoğunluğunun olumlu neticelendiği, dolayısıyla genel hükümlere göre bir yargılamaya başvurulmadan sonuçlandırıldığı görülmektedir.³ Gelişmiş ülke hukuk sistemlerinde her geçen gün kapsamı genişletilmekte olan bu usulün istisna bir usul olmaktan çıktığı, ceza hukuku sahasında ortaya çıkan ihtilafların büyük bir kısmına uygulandığı böylece ekseriyetle uygulanan bir usule dönüştüğü görülmektedir.⁴ Nitekim Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de 17 Eylül 1987 tarihli R (87) 18 numaralı tavsiye kararı ile üye ülkelerin ceza yargılamalarını hızlandırmaları ve basitleştirmeleri için tavsiyede bulunmuştur.⁵ Tavsiyeler doğrultusunda ve hukukun dinamizmine ayak uydurma adına benzer durumların ülke uygulamamız için de ortaya çıkması ve genel hükümlere göre yapılan yargılamalar dışında özel usuller veya özel yargılama usulleri ile birçok suç tipinin ve birçok dosyanın neticelenmesi ülkemiz açısından da

¹ Kurumun hukuki niteliğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz, Hakan A., *Ceza Muhakemesinde Kovuşturmayaya Alternatif Yöntemler*, Adalet, Ankara, 2020, s. 244.

² Erdem, M. Ruhan/ Şentürk, Candide, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi”, CHD – Aralık 2019, Y. 14, S. 41, s. 573.; Benzer yönde tanımlama için bkz. Yılmaz, Zahit / Apiş, Özge, “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi” Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 26, S. 1, Haziran 2020, s. 64.

³ Garland, Lorenz, *Waffengleichheit im Vorverfahren*, Carl Grossmann Verlag, Bern 2019, s. 2, dn. 3.; Leipold, Klaus / Wojtech, Michale, “Strafbefehl bis zu zwei Jahren Freiheitsstrafe”, Zeitschrift für Rechtspolitik, 43. Jahrgang, Heft 8, Jahr 2010, s. 243.; Meyer, Frank, “Plea Bargaining und EMRK”, in Festschrift für Andreas Donatsch, 2017, s. 427.

⁴ Hamdan, Stephanie, *Absprachen im französischen Strafverfahren*, Nomos 2017, s. 102.; Oehen, Moritz, *Der Strafkläger- und im abgekürzten Verfahren*, Carl Grossmann Verlag, Bern, 2019, s. 94.; Mühlmann, David, “Der unzulässige Strafbefehl im abgekürzten Verfahren”, in Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis, (ZfjWP), 2018, s. 83.

⁵ Bu tavsiye kararlarına dayanan kimi yazarlar klasik ceza muhakemesi uygulamasının giderek azaldığını, bu azalmanın (ölümün) çok hızlı gerçekleştiğini savunmaktadır. Bkz. Coscas-Williams, Beatrice/Alberstein, Michal, “A Patchwork of Doors: Accelerated Proceedings in Continental Criminal Justice Systems”, in New Criminal Law Review, Y. 2019, V. 22, Nr. 4, p. 586.

kaçınılmazdır.⁶ Bu sebeple seri muhakeme usulünün hukuk devletine ve ceza muhakemesine hâkim ilkelere yaraşır şekilde düzenlenip uygulanması şarttır.⁷

Amerika Birleşik Devletleri kökenli olduğu ve oradan başta Avrupa Kıtası olmak üzere bütün dünyaya yayıldığı ileri sürülen⁸ seri muhakeme, adından da anlaşılacağı üzere hızlandırılmış bir muhakeme sistemidir. Bu muhakeme usulü ile amaçlanan mümkün oldukça çok sayıda ceza hukuku ihtilafını basitleştirilmiş bir usul ile neticeye bağlamaktır.⁹ Bu sebeple burada ekonomik kaygıların (usul ekonomisi) ve pratik faydaların (mahkemeler önünde yığılmış dosya sayısını azaltmak), hukuk devletine yaraşır (ideal) ceza yargılamasına baskın geldiğini söylemek mümkündür.¹⁰

Klasik ceza muhakemesinde katı kurallar koyup, ceza muhakemesinin gelişmesinin önünü kesip, çağın gerisinde kalmak hiçbir hukuk devletinde arzu edilmemektedir; konuya ilişkin çalışma ve eleştiriler ile arzu ettiğimiz de bu olmayacaktır. Ancak getirilecek yeni muhakeme usullerinin ceza adaletine hizmet etmesi ve muhakemenin olmazsa olmaz ilkeleri ile uyumlu olması gerekmektedir. Salt pratik fayda için genel kabul gören muhakeme ilkelerinden taviz vermek kabul edilemez; getirilen yeni kurumların ceza muhakemesi ilkeleri ile uyumlu olmaları gerektiği birincil koşul olup, pratik faydalar ve iş yükünün azaltılması ise getirilen düzenleme ile ikincil olarak amaçlanmalıdır.

Bir bütün olarak ceza hukukundan arzulanan faydaların elde edilebilmesi adil olan ve uzun sürmeyen bir yargılama ile mümkündür. Kişiyeye uygulanan yaptırımın netice verebilmesi için kişi hakkında yürütülen yargılamanın bir an önce sonlandırılması ve ilgili hükmün infazına geçilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede tutuklu yargılanan bir kimsenin (tutuklama bir ceza hukuku yaptırımı olmadığından),

⁶ Benzer yönde açıklamalar için bkz. Kızılarşlan, Hakan, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri", BUHFD- Kasım-Aralık 2019, C. 14. S. 183-184, s. 1892.

⁷ Ceza muhakemesini hızlandırma amaçlı alternatif yargılama usullerinin neredeyse tüm hukuk sistemlerinde yer aldığı görülmekle birlikte bizdeki seri muhakeme usulüne benzer düzenlemelere İtalyan ve Fransız uygulamasında rastlanılmaktadır. Alman ve İsviçre uygulamalarında yer alan Strafbefehlsverfahren (eski usul kanunumuzda yer verilen ceza kararnameğine benzeyen bir usuldür) uygulamasının ise seri muhakeme ile çok benzeşmediği görülmektedir.

⁸ Kurumun tarihçesi için bkz. Langer, Maximo, "From Legal Transplants to Legal Translations: The Globalization of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure", Harvard International Law Journal 45, no. 1 (Winter 2004), p. 1 vd.

⁹ Kindhäuser, Urs / Schumann, H. Kay, *Strafprozessrecht*, 5. Aufl., Nomos, Baden-Baden 2019, § 26, kn. 1; Hausel, Uwe, "Ungenutztes Beschleunigungspotential des Strafbefehlsverfahrens?", in Zeitschrift für Rechtspolitik, 27. Jahrgang, Heft 3, Jahr 1994, s. 95.; Mühlemann, 2018, s. 90.

¹⁰ Fransız uygulamasında benzer kaygılarla C.R.P.C (Comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité) kapsamına giren suç tiplerinin sayıca artırıldığı görülmektedir. Bkz. Hamdan, 2017, s. 68.; 212.; Leipold/Wojtech, ZPR 8/2010, s. 243.

tutukluluk sürecinin ceza hukuku yaptırımları ile amaçlanan faydayı vermeyeceği gibi bu tutukluluk süreci infazdan mahsup edileceği için asıl infaz sürecinin kısa olması dolayısıyla beklenen faydayı vermesini de engelleme tehlikesi barındırmaktadır. O halde ceza hukukunun yaptırım araçlarından beklenen faydayı elde etmenin öncelikli yolu, yargılamanın bir an önce hükme bağlanması ve ilgili hükmün derhal infazına geçilmesidir.

Türk kanun koyucusu ceza hukuku yaptırımları ile amacını gerçekleştirmeye çalışırken adil ve hızlı bir yargılamaya hizmet edeceği düşüncesiyle genel yargılama usulünden ayrılarak çeşitli özel muhakeme kurumlarının yanı sıra seri muhakeme usulüne de yer vermiş bulunmaktadır. Özel yargılama usulleri ile birçok ihtilaf çözüme bağlandığından, bu özel usullere göre neticelendirilmeyen diğer suçlar bakımından genel hükümlere göre yapılan yargılamaların makul sürelerde sonlandırılması imkânı da elde edilmiş olmaktadır. Böylece kanun koyucu bir yandan ceza hukuku yaptırımları ile amaçladığını bir an önce infaza başlayarak daha etkin şekilde elde etmekte diğer yandan hukuk devletine yaraşır adil ve hızlı bir muhakeme sistemine ulaşmaya çalışmaktadır. Seri muhakeme usulünün öngörüldüğü suç tiplerine bakıldığında kanun koyucunun, bu usul neticesinde varılan kesin hükmün hürriyeti bağlayıcı ceza şeklinde ceza infaz kurumlarında çektirilmesini arzu etmediği neticesine varılabilir. Zira kanun koyucu seri muhakeme usulünde hükmedilecek somut cezanın Cumhuriyet savcısı tarafından ceza kanunlarında şimdiye kadar öngörülmemiş bir indirim şekli (zorunlu indirim) ile indirilmesini öngörerek kişi hakkında normal ceza yargılamasında hükmedilebilecek cezadan daha hafif bir cezanın verilmesinin önünü (en azından teorik olarak) açmıştır.¹¹ Böylece kişi klasik ceza yargılaması usulünden daha hafif bir ceza alacak ve cezasının seçenek yaptırımlara dönüştürülmesi imkânı yahut HAGB, erteleme gibi kurumlara dönüştürülme imkânı ya da özel infaz usullerine göre infaz edilme imkânı artırılmış olacaktır. Bu sebeple kanun koyucunun bu usulle yukarıda amaçlanan faydaların yanı sıra, cezaya hükmetmenin fail ve toplum üzerindeki uyarı fonksiyonunu gerçekleştirmeyi ve kısa süreli (hem normatif/teknik hem de maddi anlamda kısa süreli) hapis cezalarının sakıncalarını gidermeyi de amaçladığı söylenmelidir.

Seri muhakeme usulü kural olarak Cumhuriyet savcılığınca yürütülen bir süreçtir. Bu usulü klasik ceza muhakemesinden ayıran en önemli özelliği sürecin ağırlıklı olarak iddia makamı nezdinde yürütülüyor olmasıdır.¹² Klasik sistemde cezanın belirlenmesi hâkim veya mahkeme heyetinde iken bu muhakeme usulünde cezanın

¹¹ Eleştiri için bkz. Koç, Ziya, "Seri Muhakemede Masum Kişilerin Cezalandırılması Tehlikesi", CHD, Ağustos 2020, Y. 15, S. 43, s. 644.

¹² Elobied, Tarig, *Die Entwicklung des Strafbefehlsverfahrens von 1846 bis in die Gegenwart*, De Gruyter, Berlin 2010, s. 212.

belirlenmesi, seçenek yaptırımlara dönüştürülmesi ve veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi kurumlara dönüştürülmesi iddia makamı adına Cumhuriyet savcılarında bırakılmıştır. Doktrinde Cumhuriyet savcısı tarafından cezanın belirlenmesi bir nebze kabul edilirken, cezanın bireyselleştirilmesi olarak nitelendirilebileceğimiz HAGB yahut hapis cezasının ertelenmesi süreçlerine mahkemece karar verilmesi gerektiği vurgulanmış; mevcut durumda kararların savcı tarafından verilmesinin klasik ceza muhakemesi ilkeleri ile örtüşmediği bize göre haklı olarak belirtilmiştir.¹³ Benzer yönde gerekçelerle, hızlandırılmış muhakeme usullerinin “bürokratik-engizisyon yargılamasına” dönüştüğünü iddia eden görüşler de ortaya çıkmıştır.¹⁴ Aşağıda, bilhassa sonuç bölümünde bu kaygı ve eleştirilerin yerinde olup olmadığı üzerinde durulacaktır.

Belirtmek gerekir ki hızlandırılmış/basitleştirilmiş bir muhakeme (fail hakkında bir hükme varma), genel hükümlere göre yapılan yargılamadan (klasik ceza yargılamasından) farklı olarak birçok ilkenin hızlandırılmış sürece feda edilmesini beraberinde getirmektedir. Hiçbir ilkeden taviz verilmeden hızlı bir muhakemenin yapılması mümkün olsaydı, bu usulün genel kabul gören usul olarak uygulanması gerektiği şüphesizdir. Ancak bu mümkün olmadığından birtakım ilke ve haktan taviz verilerek seri bir muhakeme usulü öngörülmektedir. Taviz verilen bu ilke ve hakların yargılanmakta olan kişinin adil yargılanma hakkını ortadan kaldırmaması, adil ve eşit muamelenin özüne dokunmaması, doğal hâkim ilkesi ile uyum içinde olması, hukuk devletine yaraşır ve keyfiyetten arınmış bir yargılama olması öncelikli koşuldur.

Aşağıda ceza muhakemesinin özel yargılama usullerine göre yürütülmesi halinde vazgeçilmesi kabul edilebilir ve kabul edilmez olan ilkelere yer verilip seri muhakeme usulünün bu ilkelere riayet edilerek düzenlenip düzenlenmediğine yer verilecektir. Kanun koyucunun adil yargılama için uygun koşullar sağlayan bir seri muhakeme usulünü düzenleyip düzenlemediğini inceleyebilmek için de mevcut seri muhakeme usulüne ilişkin şartları, uygulanma usulünü ve hukuki neticelerini ele almak gerekeceğinden, bu başlıklara yer verip sonuç kısmında değerlendirme ve önerilerimize yer vereceğiz.

I. SERİ MUHAKEME USULÜNE İLİŞKİN GENEL HÜKÜMLER

Kanun koyucu seri muhakeme usulünün uygulanmasında silahların eşitliği ilkesini tesis etme, adil bir yargılamayı mümkün kılma ve şüphelinin özgür iradesi ile sürece katılmasını sağlama adına çeşitli genel geçer hükümlere yer vermiştir.

Buna göre şüpheli yargılama yapılan dili bilmiyorsa kendisine tercüman atanmalıdır. Kişinin hakkında ileri sürülen ithamı (suç

¹³ Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. B. Seçkin, Ankara, 2019, s. 716 vd.

¹⁴ Elodie, s. 214.

isnadını) öğrenmesi ve meramını anlatabilmesi yargılama dilini bilmesine bağlıdır. Kişi bu dili bilmiyorsa her iki hakkından istifade edemeyecektir. Bu durum ise adil yargılanmayı sekteye uğratacaktır. Bu sebeple kanun koyucu da seri muhakeme usulünde yeterli düzeyde Türkçe bilmeyen şüpheliye tercüman atanmasını ve engeli olan kimseye gerekli iletişimi sağlayacak aracı kimsenin atanmasını zorunlu kılmıştır (Yön. m. 5/5; CMK m. 202).

Seri muhakeme usulünün amacının maddi gerçeğin tespitinden sonra iddia ve savunma makamlarının bir an önce ortak bir zeminde buluşup muhakemeyi sonlandırmalarını sağlamak olduğunu düşündüğümüzde hızlılık/ivedilik bu usulde şarttır. Şayet uygulanacak usul ivediliği sağlayamayacaksa genel hükümlere göre muhakemeden ayrılmaya gerek yoktur. Zira hukuk devletine yaraşır bir yargılama ancak o şekli ile ideal bir yargılama olacaktır. Kanun koyucu da bu sebeple seri muhakeme usulünde seriliği sağlama adına çeşitli ölçütler öngörmüştür. Buna göre Cumhuriyet savcısı şüpheliyi seri muhakeme usulü konusunda bilgilendirmek ve bu usulün uygulanmasını teklif etmek için davet eder. Kendisine telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim araçlarından yararlanmak suretiyle veya tebligat göndermek sureti ile davet gönderilen şüpheli bu davete mazeretsiz olarak uymazsa hakkında bu sebeple zorla getirilme kararı veya yakalanma emri düzenlenmez. Bunun yerine soruşturma genel usullere göre yürütülür. Aynı durum talepname incelemesi ve hüküm kurma sürecinde mahkeme önüne mazeretsiz çıkmayan şüpheli/sanık için de söz konusu olup, kişinin seri muhakeme usulünü istemediği (bundan vazgeçtiği) şeklinde yorumlanıp süreç genel hükümlere göre yürütülür. Kanun koyucu aynı kaygılarla (seri usulle yapılacak muhakemenin seri oluşuna halel getirmeme adına) şüphelinin, resmî mercilere beyan etmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmaması veya yurt dışında olması ya da başka bir nedenle kendisine ulaşamaması hâllerinde de soruşturmanın derhal genel hükümlere göre yürütülmesini öngörmüştür. Bunun için ulaşamama durumunun Cumhuriyet savcısı tarafından tutanağa bağlanması yeterlidir (Yön. m. 5; 9).

Uzlaştırma kurumuna ilişkin müzakerelerde olduğu gibi seri muhakeme usulünün uygulanmasında da kanun koyucu şüpheliye birtakım güvenceler vererek şüphelinin özgür bir şekilde hareket edip iradesini özgürce şekillendirmesini güvence altına almıştır. Bu sebeple şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile sürece ilişkin belge ve deliller, seri muhakeme usulünün olumsuz sonuçlanması halinde, genel hükümlere göre yapılacak soruşturma ve kovuşturmada kendisi aleyhine (ve veya lehine) kullanılamazlar (Yön. m. 5/8).

Seri muhakeme usulünün uygulanmasının, şüpheli hakkında genel hükümlere göre yapılacak yargılamaya oranla daha lehe sonuçlar doğurması amaçlanmaktadır. Ancak kanun koyucu kişinin yaş

küçüklüğünün, akıl hastalığının ve veya sağır ve dilsizliğinin bulunması hallerinde bu usulün uygulanmayacağını belirtmiştir (Yön. m. 7).¹⁵ Kanaatimizce ilgili gruptaki kimseler aleyhine bir netice doğurduğundan, yerinde bir düzenleme olmamıştır; ceza alma ihtimallerinin söz konusu olduğu hallerde ilgili özel veya genel mahkemece benzer koşullar altında bir ceza indiriminin bu kimselere tanınması uygun olurdu. Anılan bu istisna hallerde fail hakkında genellikle ceza yerine güvenlik tedbirlerine hükmedilir veya normal şartlara oranla indirilmiş ceza ve cezanın yanı sıra güvenlik tedbirlerine hükmedilir; bu sebeple kanun koyucu ilgili kimselerin süreçlerini seri muhakeme dışında tutmak istemiştir, denilebilir. Ancak bu doğru bir okuma olmaz. Zira Türk Ceza Kanunu'nun 31. ila 33. maddelerinde yer verilen bu halleri seri muhakeme usulünün uygulanma kapsamının dışında tutan kanun koyucu 34. maddede yer verilen "geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma" hallerini ise seri muhakeme usulünün uygulanmasına engel bir durum olarak düzenlememiştir. Böylece seri muhakeme usulünün kapsamına giren bazı suçların (TCK m. 179/3) cezanın yanı sıra güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirmesi halinde Cumhuriyet savcısı tarafından güvenlik tedbirlerine de hükmedilebilecektir.¹⁶

Türk Ceza Kanunu'nda güvenlik tedbirleri kavramı geniş bir anlam taşıdığından bu düzenlemeden güvenlik tedbirlerinin yanı sıra eşya ve kazanç müsaderelerini de anlamak gerekmektedir. Seri muhakeme usulünün uygulanması kişi hakkında güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir.¹⁷

II.SERİ MUHAKEME KAPSAMINDA OLAN SUÇLAR

Hangi suçların seri muhakeme usulüne tabi olacağı kanun koyucu tarafından CMK'nın 250. maddesinde sınırlı sayıda (numerus clausus) olacak şekilde belirlenmiştir. Buna göre:

- Türk Ceza Kanunu'nda yer alan;
 - Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),
 - Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),
 - Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),
 - Gürültüye neden olma (madde 183),

¹⁵ İştirak halinde işlenen suçlarda da şüphelilerden birinin küçük olması yahut seri muhakemeyi kabul etmemesi durumunda seri muhakeme usulü uygulanmaz; süreç klasik usule göre yürütülür. Aldemir, Hüsnü, *Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri*, 2. Bası, Adalet, Ankara, 2020, s. 65 vd.

¹⁶ Yön. m. 10/5.

¹⁷ Yön. m. 5/9.

- Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),
 - Mühür bozma (madde 203),
 - Resmî belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),
 - Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228, birinci fıkra),
 - Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268),
- suçları,
- 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun'un 13'üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar,
 - 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 93'üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç,
 - 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2'nci maddesinde belirtilen suç,
 - 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun ek 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç,

Söz konusu olduğunda süreç seri muhakeme usulüne göre yürütülecektir.

Seri muhakeme usulünün İtalyan ve Fransız uygulamasında cürüm, cünha ayırımı yapılmadan belli bir miktara kadar ceza öngören suç tiplerine uygulanabileceği öngörülmüştür.¹⁸ Avrupa Konseyi ise üye devletlere iç hukuklarında adil yargılanma hakkının uygulamasını tesis ve temin için hafif suçları (minor offences) basitleştirilmiş bir usulle çözmeyi önermiştir. Zira ceza mahkemeleri önünde biriken bilhassa hafif suçlara ilişkin dosya sayısı arttıkça dosyaların zamanında sonuçlanması ihtimali azalmış ve bir bütün olarak tüm yargılamalar (hafif ve veya ağır suçlara ilişkin yargılamalar) adil yargılanmayı imkânsız kılacak derecede uzamıştır. Adil yargılanmayı sekteye uğratmama adına Avrupa Konseyi, üye devletleri basit suçlar için genel hükümlerden ayrı seri muhakeme yollarını uygulamaya teşvik etmiştir.¹⁹

¹⁸ Fransız uygulamasında belli suç tipleri hariç olmakla birlikte 10 yıldan az ceza öngören suçlarda bu usul uygulanabilirken, İtalyan uygulamasında yine kapsam dışında tutulan suç tipleri olmakla birlikte hükmedilen indirimli cezanın 5 yıldan az olması mümkün olan tüm suç tiplerinde bu usul uygulanabilmektedir. Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 601 vd, 605.; Bkz. Galeazzi, "Der Strafbefehl gegen Unternehmen", in EIZ Band 191, 2019, s. 82.

¹⁹ Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 587.

Türk kanun koyucusu ise seri muhakeme usulünün uygulanacağı suç tiplerini belirlemeyi katalog şekilde belirtme usulünü tercih etmiştir.²⁰

Kanunda sınırlı sayıda belirlenen suç tipleri için seri muhakeme usulünün zorunlu olarak denenmesi gerekliliği bu usulü özel/istisna bir usul değil de normal ceza yargılamasının yanı sıra belli suç tiplerinde kural olarak uygulanması için getirilmiş hızlandırılmış daha doğrusu basitleştirilmiş usul olarak nitelendirilmesini gerektirmektedir. Zira özel yargılama usulleri klasik ceza yargılamasına getirilen ve klasik yargılama usulü yerine istisnai uygulanan yargılama usulleridir.²¹ Kanun koyucu bu hallerde yetkili makama takdir yetkisi tanımaktadır. Seri muhakeme usulünde ise tanınmış bir takdir yetkisi söz konusu değildir. Bu muhakeme usulünü özel kılan onun genel hükümlere göre yapılan yargılamanın dışında bir hüküm verme şekli olmasıdır.

III.SERİ MUHAKEME USULÜNE İLİŞKİN KOŞULLAR

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesine ve Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre, seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için:

- Suç seri muhakeme kapsamında bir suç olmalıdır ve failde Türk Ceza Kanunu'nda yer alan; yaş küçüklüğü (madde 31), akıl hastalığı (madde 32) veya sağır ve dilsizlik (madde 33) hâllerine ilişkin cezalandırmayı etkileyen bir durum söz konusu olmamalıdır. Faile ilişkin bu durumlardan biri söz konusu ise yargılama genel usullere göre yürütülecektir.
- Suç, iştirak hâlinde işlenmişse faillerin her biri için seri muhakeme uygulanabiliyor olmalı ve her biri bu usulün uygulanmasına onay vermelidir. Yaş küçüklüğü bulunan biri ile yetişkin birinin birlikte işlemiş olduğu bir suçtan dolayı seri muhakeme usulünün uygulanması mümkün değildir. Seri muhakeme kapsamına giren bir suçun bu kapsama girmeyen başka bir suç ile birlikte işlenmesi halinde muhakemenin genel hükümlere göre yürütülmesi gerekliliği basit yargılamada olduğu gibi (CMK m. 251/8) açıkça belirtilmediğinden kanaatimizce seri muhakeme kapsamında olan fiilin içtima hükümlerince cezalandırılmayacağı haller saklı kalmak şartıyla seri muhakeme usulü neticelendirilmesi gerekmektedir. Tabii birden fazla suçun birlikte işlenmesi durumunda seri muhakeme usulünün uygulanması neticesinde hükmedilecek mahkumiyetin, seri muhakeme kapsamına girmeyen suçtan dolayı hükmedilen

²⁰ Katalog suçların seçiminde izlenen suç siyasetinin anlaşlamadığına ilişkin eleştiri için bkz. Uğurlubay, Gülsün A. Aygörmmez/Haydar, Nuran/Korkmaz, Mehmet, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", ASBÜ-HFD 2019/2, s. 265.

²¹ Fransız uygulamasında seri muhakemenin uygulanması savcının takdirinde olup, zorunlu değildir. Hamdan, 2017, s. 73.; Elobied, s. 214.; Galeazzi, 2019, s. 91.

cezanın bireyselleştirilmesinde doğurabileceği negatif etkiler (HAGB veya erteleme halinde aranan daha önce mahkûm olmamış olması koşulları gibi) düşünüldüğünde iki farklı neticeye ulaşmak mümkündür. Buna göre: Kanun koyucu ortaya çıkabilecek sorunları bertaraf etme adına seri muhakeme kapsamında olan bir suç ile bu kapsamda olmayan bir suçun birlikte işleme halinde bu usulün uygulanmasını istemediği söylenebilir. Kanun koyucunun basit yargılamadan farklı olarak burada düzenleme yapmaması seri muhakemenin uygulanmasını istediği şeklinde yorumlanabilir. İkinci ihtimalde seri muhakeme neticesinde verilen mahkûmiyetin HAGB, erteleme gibi cezanın bireyselleştirilmesi hallerinde etki doğurmaması gerektiğini savunmak kanunun mantığı ile uyum içinde olacaktır. Seri muhakeme konusu suçtan dolayı HAGB verilmişse yahut daha sonraki mahkûmiyetin bireyselleştirilmesine engel olmuyorsa sorun çıkmamış olacaktır.

- Suç, önödeme veya uzlaştırma kapsamında olan bir suç olmamalıdır (Yön. m. 5/1). Bir suçun önödemeye yahut uzlaştırmaya tabi olması onun seri muhakeme yargılamasına tabi olmasına engel teşkil edecektir. Kanun koyucu seri muhakeme usulünün uygulanacağı suç tiplerini sınırlı sayıda düzenlediği için, bu ilke kanun koyucuya yönelik bir ilkedir. Kanun koyucu seri muhakeme usulünün uygulanacağı yeni bir suç tipine yer verecekse, ilgili suç tipinin uzlaştırma veya önödeme kapsamında olup olmadığına dikkat edecektir.
- İlgili suç hakkında yürütülen soruşturmada iddianamenin düzenlenebilmesi için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmiş olmalıdır. Elde edilen delil ve şüphe, iddianamenin kabulü için gerekli tüm unsurları taşımalıdır, bunlara ilişkin bir eksiklik genel usulde iade sebebi oluşturduğu gibi seri muhakeme usulünde ise bu yola başvurmada engel olarak kabul edilmelidir. İddianamenin kabulü ve veya reddi için inceleme yapan bir makam ve bu süreçte tekabül eden bir ara muhakeme seri muhakeme usulünde mümkün olmadığından, Cumhuriyet savcılarına her zamankinden daha fazla titizlikle süreci yürütme görevi düşmektedir.²² Soruşturma neticesinde kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememiş veya kovuşturma imkanının bulunmuyorsa kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir. Bu halde seri muhakeme usulüne gerek kalmayacaktır. Ancak yeterli şüphe ve delile ulaşılmışsa, seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar vermemiş olması gerekmektedir (Yön. m. 8). Koşulları oluşmuş

²² Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 261 vd.

olmasına rağmen kamu davasının açılmasının ertelenmesi yönünde takdirini kullanmamış olan Cumhuriyet savcısı kanaatimizce seri muhakeme usulünün olumsuz sonuçlanması halinde (şüpheliye ilişkin sübjektif koşullarda bir değişiklik olmadığı sürece iç tutarlılığını kaybetmeme adına) erteleme kararı veremeyecektir.²³ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi koşullarının varlığı halinde Cumhuriyet savcısı takdirini bu yolu seçme yönünden kullanmışsa seri muhakeme usulünün uygulanmasına gerek kalmamış olacaktır.²⁴ Bu bağlamda kamu davasının açılmasının ertelenmesi seri muhakeme usulüne öngelen bir aşama olduğundan öncelikli olarak bu konuda bir karara varılması şarttır. Savcı eteleme kararı vermediği durumda seri muhakeme uygulamasına göre süreci yürütecektir. Bu halde seri muhakeme usulünün uygulanması zorunludur. Cumhuriyet savcısı bu halde doğrudan genel usullere göre iddianame düzenleyip dava açma yoluna gidemez; bunun için seri muhakeme usulünün denenmiş ve bir şekilde sonuçsuz kalmış olması gerekmektedir. Seri muhakeme usulü denenmeden düzenlenen iddianame iade edilir (iddianamenin iadesi sebebi). İstisna: *Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması hâlinde, seri muhakeme usulü uygulanmaz.* Bu durum tutanağa bağlanır ve soruşturma genel usullere göre yürütülür.²⁵ Seri muhakemenin soruşturma evresinin sonunda denenmesi/yürütülmesi düzenleme altına alınmış olduğundan kovuşturma aşamasında seri muhakeme kapsamında olduğu anlaşılan dosyanın artık seri muhakeme usulüne göre hükme bağlanması mümkün olmayacaktır. Cumhuriyet savcısının ve veya mahkemenin iddianamenin kabulü aşamasında yapmış olduğu hatanın sanığa yükletilmesi, sanığın bu yüzden olası ceza indirimini alamamış olması kanaatimizce sorun teşkil edecektir; sanığın hak kaybına sebebiyet verecektir.

- Cumhuriyet savcısı şüpheliyi seri muhakeme usulü hakkında bilgilendirmek üzere davet eder, bilgilendirir ve seri muhakeme usulünün uygulanmasını teklif eder. *Şüpheli, müdafî huzurunda özgür iradesi ile bu usulün uygulanmasını kabul yahut reddedebilir.* Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için bu usulün müdafî huzurunda şüpheli tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin

²³ Hem seri muhakeme usulüne tabi hem de kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının verilebileceği suçta örnek olarak TCK m. 206 verilebilir.

²⁴ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararını verme Cumhuriyet savcısının takdirindedir. Soylu Ünver, Gülsüm / Karaman Engür, Seçil Nergiz, *Seri Muhakeme Usulü*, Adalet, Ankara, 2020, s. 48.

²⁵ CMK m. 250/13; Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yön. m. 9/2.

teklifi kabul eden şüpheli, talepname mahkeme tarafından hükme dönüştürülünceye kadar (mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar) bu usulün uygulanmasından vazgeçebilir. Şüphelinin teklifi kabul etmemesi halinde veya *resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması* hâlinde genel usullere göre yürütülen soruşturmada şüpheli, iddianame düzenleninceye kadar ilgili Cumhuriyet savcısına başvurarak seri muhakeme usulünün uygulanmasını talep edebilir. Bu halde de seri muhakeme usulünün uygulanması zorunludur (Yön. M. 5/11).

Uzlaştırma kurumundan farklı olarak şüphelinin seri muhakeme usulüne ilişkin davet ve veya teklifi kabul etmekle suçu ve veya sorumluluğu üstlenip üstlenmediği açıkça düzenlenmemiştir. Uzlaştırma kurumunun olumlu sonuçlanması durumunda (şüphelinin uzlaştırma müzakerelerini ve uzlaştırmayı kabul etmesi halinde) kişiyi bir ceza mahkûmiyeti beklemediği için, şüphelinin suçu ve veya sorumluluğu üstlenmesi, kişinin bir yaptırıma maruz kalması neticesi doğurmamaktadır. Ancak buna rağmen kişinin kendi aleyhine beyanda bulunma yasağının ihlaline sebebiyet verdiği gerekçesiyle uzlaştırma düzenlemesinde yer alan “kişinin suçu işlediğini kabul etmesi” koşulu gelen eleştiriler üzerine kanundan çıkarılmıştır. Seri muhakeme usulündeki düzenlemenin doğurduğu hukuki neticeler uzlaştırma kurumundan çok farklı ve ağır olduklarından hassas bir şekilde ele alınmalıdır. Şüphelinin seri muhakeme usulüne ilişkin daveti ve bilhassa Cumhuriyet savcısından gelen ceza (yaptırım) teklifini kabul etmesi, hakkında mahkeme tarafından hükmedilecek mahkûmiyete onay vermek demek olacağından, şüpheli teklifi kabul ederek suçu işlediğini zımni de olsa ikrar etmiş olacaktır;²⁶ bu durum ise kişinin kendi aleyhine beyanda bulunmaya, delil göstermeye zorlanamaması ve masumiyet karinesi ilkeleri ile yeterince örtüşmemektedir; nitekim İtalyan kanun koyucunun seri muhakeme usulünde şüphelinin suçlu olduğunu kabul etmesi şartını aramamasının gerekçesi masumiyet karinesi ilkesine uygun davranma arzusu olduğu düşünülmektedir.²⁷ Ancak niteliği gereği seri muhakeme usulü teklifin kabulü ve hükmün kurulması ile bir mahkûmiyete dönüşeceğinden, şüphelinin süreci kabul etmesinin, suçu işlediği konusunda ikrar verdiği şeklinde anlaşılabilir iddiası pek tatmin

²⁶ “Kanun düzenlemesinden ve madde gerekçesinden şüphelinin usulü kabul etmesinin suçu kabul etmesi şeklinde anlaşıldığı görülmektedir” Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 291.

²⁷ Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 605.; İspanyol kanun düzenlemesine yönelik de “nemo tenetur” ilkesinin ihlal edildiğine yönelik eleştiriler bulunmaktadır. Bu ise hızlandırılmış süreçlerde şüphelinin bir şekilde onayının alındığı her durumda ortaya çıkan bir anayasaya aykırılık tehlikesidir. Kanaatimizce seri muhakemede adına katlanılabilir bir noksanlıktır/ihlaldir. Navarro, Alicia Gonzalez, “Absprachen im spanischen Strafverfahren”, ZStW 123 (2011), Heft 1, s. 177.

edici olmamaktadır; bu çerçevede İtalyan düzenlemesinin sorunlu olduğu neticesi ortaya çıkmaktadır; çünkü bir yandan kişinin suçlu olduğunu şart koşmayıp diğer yandan seri muhakeme uygulamasının şüphelinin teklif edilen cezayı kabul etmesi neticesine bağlamak tutarsız olacaktır. Bu sebeple şüphelinin kabulünün dolaylı da olsa ikrar niteliğinde olduğunu kabul etmek gerekmektedir; nitekim Fransız ve Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında şüphelinin suçu kabul etmesi şart koşulmaktadır.²⁸ Kişinin kendi aleyhine beyanda bulunmaya zorlanamaması bu konuda ikrar vermeye zorlanamaması hukuk devletinde olmazsa olmaz ilkelere aittir ancak seri muhakeme usulünde amaç suçu işlediği konusunda şüphe bulunmayan (bu sebeple yeterli şüphenin yeterli olmayacağını, şüphe derecesinin daha yoğun olması ya da şüpheden arınmış kanaatin aranması gerektiğini savunmaktayız) kişinin hızlı bir muhakeme ile bir an önce mahkum edilmesi olduğundan ve şüpheliye süreci son ana kadar reddedip normal usule göre soruşturma ve kovuşturma hakkı garanti edildiğinden bu tavizin kişinin adil yargılanma hakkını ciddi derecede ortadan kaldırdığı görüşünde değiliz.²⁹ Nitekim seri muhakeme usulünün herhangi bir şekilde olumsuz sonuçlanması halinde süreç içinde şüphelinin beyanları ve sürece ilişkin belgeler genel hükümlere göre yapılacak soruşturma ve kovuşturmada delil olarak kullanılamayacağından seri muhakeme usulündeki bu ikrarın olası genel hükümlere göre yapılacak yargılamada değerlendirmeye alınamayacağı güvencesi şüpheliye tanınmış bir ek güvence opsiyonudur. Karşılaştırmalı hukukta da seri muhakeme usulünün uygulanabilmesinin şüphelinin suçu kabul etmesine bağlandığı ve hükmedilecek cezanın bu çerçevede genel yargılamadan ayrı bir indirimle düşürüldüğü görülmektedir.³⁰

IV. SERİ MUHAKEME USULÜNE DAVET

İlgili yönetmeliğin 9. maddesine göre “*Cumhuriyet savcısı şüpheliyi seri muhakeme usulünün uygulanmasını teklif etmek amacıyla en kısa sürede davet eder. Davet; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim araçlarından yararlanmak suretiyle de yapılabilir.*” Kanun koyucu şüphelinin seri muhakeme usulüne davetini tebligat şartına bağlamamış, modern çağa uygun iletişim araçlarına da yer vererek, sürecin hızlı bir şekilde yürütülmesine imkân tanımıştır. Bu durumda davet pekâlâ tebligat usulü ile de yapılabilecektir. Usulüne uygun şekilde yapılan davete icabet

²⁸ Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 601 vd.; Koç, CHD, Ağustos 2020, Y. 15, S. 43, s. 617.

²⁹ Koç, CHD, Ağustos 2020, Y. 15, S. 43, s. 612.

³⁰ Fransız uygulamasında suçu kabul odaklı bir süreç izlenirken, İtalya uygulamasında şüpheli suçu kabul etme sorusuyla muhatap olmadan belirlenen spesifik cezayı kabul ederek veya genel hükümler yerine kendisine hızlı muhakeme usullerinin uygulanmasını kabul ederek cezada indirim elde etme hakkına kavuşmaktadır. Tablo şeklinde İtalya ve Fransa karşılaştırması için bkz. Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 601, 604.

edilmemesi halinde, şüphelinin daveti kabul etmediği anlaşılacağından, soruşturma genel hükümlere göre yürütülür. Ancak belirtmek gerekir ki davete icabet etmeyen şüpheli, iddianame düzenleninceye kadar hüküm verme sürecinin seri muhakeme usulüne göre yürütülmesini talep ederse, Cumhuriyet savcısı bu talebi kabul edip seri muhakeme usulünü denemekle yükümlüdür. Ceza muhakemesinde kıyas kuralı olarak mümkün olduğundan “Şüphelinin, resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmaması veya yurt dışında olması ya da başka bir nedenle kendisine ulaşılamaması”³¹ dolayısıyla Cumhuriyet savcısı tarafından genel hükümlere göre yürütülen soruşturma halinde de şüphelinin iddianame düzenleninceye kadar talep etmesi halinde, Cumhuriyet savcısının seri muhakeme usulünü uygulaması gerektiğini düşünmekteyiz (Yön. M. 5/11).

Seri muhakeme yönetmeliğinde davetin soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı yerine koşulların varlığı halinde istinabe evrakının gönderildiği yer Cumhuriyet savcılığınca da yapılabileceği düzenleme altına alınmıştır.³² Belirtmek gerekir ki şüphelinin davet edilmesi Cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda Seri Muhakeme Bürosunda görevli zabıt kâtipi tarafından da yürütülebilmektedir. Özellikle telefonla arama işlemleri zabıt katipleri tarafından yapılmaktadır.

Seri muhakeme usulüne davet şüpheliye yapılır. Müdafiyeye yapılan davet, davet yerine geçmez. Ancak şüphelinin dosyada bir müdafii varsa şüphelinin yanı sıra kendisinin de aranmasında sakınca görmemek gerekmektedir. Teklif aşamasında müdafinin hazır bulunması şart olup ayrıntılarına aşağıda yer verilecektir.³³

Seri muhakeme usulüne davet, niteliği gereği kısa tutulup, iletişim, şüphelinin belirlenen tarihte ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına yüz yüze görüşme için davet edilmesi odaklı olmalıdır. Somut olayın hukuki niteliği, suçun CMK'nın 250. maddesinde yer verilen seri muhakeme usulüne tabi olduğu, ilgili usule ilişkin ayrıntılı bilginin verilmesi için davet edildiğinin, davete varsa müdafii ile icabet edebileceğinin, seçtiği bir müdafii yoksa istemi aranmaksızın kendisine bir müdafii görevlendirileceğinin, davete icabet etmemesi halinde seri

³¹ Yön. m. 9/2.

³² Yön. m. 10/13.

³³ CMK m. 250/3 düzenlemesinin, teklifin şüpheliye yapılması gerektiği dolayısıyla müdafinin hazır bulunmasına gerek olmadığı şeklinde anlaşılması mümkün olsa da biz bu aşamada müdafinin hazır bulunması gerektiğini düşünmekteyiz. Zira Yön. m. 9 ve 10 bir davetten ve bilgilendirme aşamasından söz etmiş ve bu aşamalarda şüphelinin tek başına olabileceği belirtilmiştir. Kanaatimizce bilgilendirme aşamasının sonunda kendisine teklifin yapılabilmesi için müdafinin hazır bulunması şarttır. Müdafinin hazır olmadığı aşamada kendisine yaptırma ve yaptırımın bireyselleştirilmesine ilişkin verilen bilgiler teklif yerine geçmez. Teklif müdafii huzurunda verilmeli ve düşünmesi için verilebilecek süre de müdafii huzurunda yapılan teklifle birlikte başlamalıdır. Kanunun lafzından çıkan bu anlamın giderilmesi için değişiklik şarttır.

muhakeme usulünden vazgeçmiş sayılacağı ve soruşturmanın genel hükümlere göre yürütüleceğinin belirtilmesi yeterli olacaktır. Seri muhakeme usulünün anlamı ve hukuki neticelerine ise bilgilendirme aşamasında yer verilmelidir. Uzlaştırma sürecine davet (uzlaştırma müzakerelerine davet / uzlaştırma teklifi) uygulamasında sık sık yaşandığı üzere, davet, bilgilendirme ve teklif sürecinin bir telefon görüşmesi ile neticelendirilmeye çalışılması kurumun amacına ters düşecektir. Aynı şekilde sürecin aşağıda belirtildiği üzere kanunen yetkili kılınmış kimselerce yürütülmesi şarttır.

Seri muhakeme usulüne davet edilme hangi şekilde (telefon, telgraf vs.) yapılmışsa bu durum tutanağa bağlanır ve ilgili Cumhuriyet savcısı ve daveti yapan zabıt kâtabi tarafından imzalanır.

V.SERİ MUHAKEME USULÜNÜN TEKLİFİ

A. TEKLİFİN YAPILMA YERİ

Seri muhakeme usulüne ilişkin teklifin Cumhuriyet savcısı huzurunda yapılması temel kural olup, istisnai hallerde başka iletişim araçlarının kullanımı suretiyle teklif yapılması da mümkündür. Cumhuriyet savcısının huzurundan anlaşılması gereken ise, Cumhuriyet Başsavcılığı bünyesinde kurulan Seri Muhakeme Bürosudur.³⁴ Seri muhakeme bürosu yoksa, ilgili Cumhuriyet savcısının işlem yaptığı yer, teklifin yapılma yeri olarak belirlenmelidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 38/A maddesinin 2. fıkrasına göre, kural olarak her türlü ceza muhakemesi işlemi ulusal yargı ağı bilişim sistemi üzerinde yapılabilmektedir. Ses ve görüntü bilişim sistemi (SEGBİS) üzerinden şüpheliye bilgilendirme yapılabileceği gibi seri muhakeme usulüne ilişkin teklif de bu vesile ile yapılabilmektedir.³⁵ SEGBİS yolu ile dinleme yapıldığında teklif soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmakta olduğundan, teklifin yapılma yeri Cumhuriyet savcısının SEGBİS sistemine bağlandığı yerdir. Aynı şekilde bilgilendirme ve teklifin istinabe yolu ile gerçekleştirilmesi de mümkündür.³⁶ Bu durumda teklifi yapma yetkisi talimat ile başka bir yer Cumhuriyet savcılığına verildiğinden teklifin yapılma yeri istinabe evrakının gönderildiği yer Cumhuriyet başsavcılığı seri muhakeme bürosu yahut ilgili talimat işleminin yapan Cumhuriyet savcısının işlem yaptığı yerdir.

Şüpheli ve müdafii teklif aşamasında yukarıdaki usul ile belirlenen yerde bulunmak durumundadırlar. SEGBİS yoluyla dinlemede ise niteliği gereği Cumhuriyet savcısı ile şüpheli ve

³⁴ Ankara örneği için bkz. Linkte yer verilen Yönerge, s. 37 <http://www.ankara.adalet.gov.tr/sayfalar/yonerge/yonerge.pdf> (26.05.2020).

³⁵ Yön. m. 10/11.

³⁶ Yön. m. 10/11.

müdafinin bulunduğu yerler (müdafii görevlendirmesi olacaksa bu görevlendirme şüphelinin bulunduğu yer barosundan yapılacağı için şüpheli ve müdafii aynı yerde olur ancak kişinin özel avukatının olması hallerinde fiziki olarak Cumhuriyet savcısının yanında olmasında da bir sakınca yoktur; kendi aralarında özel bir fikir alışverişine müsaade edilmesi gereken hallerde bu imkânın tanınması yeterlidir) farklı yerlerdir. Ancak bu halde işlem Cumhuriyet savcısının bulunduğu yerde yapılmış sayılır.

Belirlenen bu yerler dışında bir teklifin geçerli kabul edilmemesi gerekmektedir. Bu çerçevede bir avukatlık bürosunda veya herhangi bir yerde yapılan teklif geçerli bir seri muhakeme uygulanmasına ilişkin teklif olarak nitelendirilemez.

B. TEKLİFİN YAPILMASI ESNASINDA HAZIR BULUNMASI GEREKEN KİŞİLER

Seri muhakeme usulüne ilişkin davetin şüpheliye yapılmış olması yeterli iken teklifin yapılması esnasında müdafinin hazır bulunması şarttır. Müdafinin hazır tutulmadığı bir teklif süreci geçerli kabul edilmeyecektir.³⁷ Şüpheliye davet sonrasında yapılacak bilgilendirme esnasında müdafinin hazır bulunması gerektiği vurgulanmadığından bilgilendirme yalnızca şüphelinin bulunduğu bir ortamda yapılabilir. Ancak bu durum şüphelinin davete müdafii ile gelmesi halinde, müdafinin de bilgilendirme esnasında hazır bulunmasına engel teşkil etmeyecektir.

Şüpheli seri muhakeme usulüne davet edilirken, görüşmenin teklif aşamasında müdafinin de hazır bulunması gerektiği bilgisi kendisine verilecektir. Kişinin avukatının bulunmaması halinde kendisine baro tarafından müdafii atanacağı bilgisi de davet esnasında veya en geç bilgilendirme esnasında verilmelidir. Bu halde müdafinin bulunması zorunlu olduğundan, şüphelinin bu konuda istemi aranmaz. SEGBİS yahut istinabe sureti ile yapılacak seri muhakeme teklifinde, müdafii görevlendirilmesi şüphelinin bulunduğu yerdeki Cumhuriyet başsavcılığınca yapılmalıdır.³⁸ Müdafii görevlendirmesi istinabe evrakı gönderilen yahut SEGBİS ile dinleme talebinde bulunulan yer Cumhuriyet başsavcılığınca yapılacağından, ayrıca soruşturmayı yürüten (dosyaya bakan) Cumhuriyet başsavcılığı tarafından müdafii ataması yapılmaz.

Kanaatimizce soruşturma süreci yazılı ve gizli (halka açık olmama şeklinde) şekilde yürütülmesi gerektiğinden anılan kişilerin haricinde bir kimsenin teklif ve bilgilendirme sürecinde hazır bulundurulmaması gerekmektedir. Bu çerçevede mağdurun, suçtan zarar görenin veya genel hükümlere göre katılma hakkını hâiz olan kişilerin teklif

³⁷ Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 267 vd.

³⁸ Yön. 11/3.

aşamasında hazır bulunması mümkün değildir. Şüphelinin (düşük bir ihtimal de olsa) varsa kanuni temsilcisi, tercümanı, malen sorumlu kimsenin bulunması ise mümkündür.

C. TEKLİFİN YAPILMA ŞEKLİ

1. Genel Olarak

Seri muhakeme usulünde teklif süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada kişiye seri muhakemeye ilişkin bilgilendirme yapılır, ikinci aşamada şüpheliye teklif (talep edilecek yaptırımın teklifi) yapılır, üçüncü aşamada ise şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul yahut reddettiği tespit edilir. Kural olarak teklif sürecine ilişkin tüm bu aşamalar davet esnasında belirlenen günde yapılan görüşmede sonuçlandırılır. Ancak bilgilendirmenin ayrı bir günde, (kişinin müdafii bulmasına imkân tanıma yahut baro tarafından görevlendirilmenin sağlanması adına) teklif ayrı bir günde, en nihayetinde teklif konusunda düşünüp nihai kararını vermesi için zaman verildiğinde teklifi kabule yahut redde ilişkin görüşme de ayrı bir günde yapılabilecektir. Bu üç aşamanın son iki aşamasında yapılan görüşmelerde şüphelinin yanı sıra müdafininin de hazır bulunması seri muhakeme işlemini devam ettirme açısından zorunludur.

2. Bilgilendirmede Yer Verilmesi Gereken Hususlar (Yön. m. 10/1)

Bilgilendirme bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından veya görevlendirdiği kolluk görevlisi tarafından yapılmak zorunda olup (zabit kâtibi, zapta geçirme işlemlerini yapmak için hazır bulunur), şüpheliye şu hususların aktarılmasından ibarettir.³⁹ Şüpheliye öncelikle isnat edilen fiil ve suç hakkında bilgi verilir. Bu çerçevede şüphelinin işlemiş olduğu suç teşkil eden fiile ilişkin bilgiler (ilgili kanun ve madde bilgisi) verilir. Akabinde suç teşkil eden bu fiilin CMK m. 250'de yer alan suçlardan olması dolayısıyla seri muhakeme usulü kapsamında olduğu bilgisi verilir. Şüphelinin müdafii, şüpheliye bu konuda daha sonra bilgi verebilecekse de Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma sürecine ilişkin özet bilginin verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Kanun koyucunun bu suç tipleri için genel usullere göre yargılama yapmaktan kaçınarak seri muhakeme usulünü öngörmesinin şüpheli bakımından pratik faydalarına kısaca değinmekte fayda var.

Keza şüphelinin, hakkında yürütülen soruşturma sürecinde savcılığın yeterli şüphe ve delile ulaşmış olduğunu bilmesi, sürecin daha ciddi şekilde yürütülmesini sağlayacaktır. Şüphelinin, hakkında ileri

³⁹ CMK m. 250/2'nin aksine ilgili yönetmelikte ise bu işlemin Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağı düzenleme altına alınmıştır. Bkz. Yön. m. 10/1.

sürülen suç iddialarına ilişkin dosyaya yansımış delillere erişebilir olması gerekmektedir. Aksi durumda kendisini nasıl bir cezanın beklediğini bilmeden, beraat ihtimalinin olup olmadığını müdafii ile birlikte değerlendirmeden, şüpheliden teklifi kabul veya reddetmesini beklemek gerekecektir ki bu da iddia ve savunma makamları arasında var olduğu kabul edilen silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil edecektir.⁴⁰ Şüpheliye, yeterli şüpheyeye rağmen genel hükümlere göre yürütülecek bir soruşturma ve kovuşturmanın neticesinde ceza verileceğinin de mutlak olmadığı bilgisi verilmelidir; seri muhakemenin aksine, genel hükümlere göre yürütülecek yargılamada kişinin beraat ihtimali mevcuttur.

Seri muhakeme usulünün etkin bir şekilde uygulama bulması şüphelinin aydınlatılmasına bağlı olduğundan, şüpheliye seri muhakeme usulünü kabul etmesi halinde, hakkında belirlenecek temel cezanın yarı oranında indirileceği ve bu durumun yalnızca seri muhakeme usulünde öngörülmüş bir indirim şekli olduğu bilgisi verilmelidir. Şüpheliye bu aşamada teklifi kabul etmesi halinde, mahkeme tarafından ilgili hüküm kuruluncaya kadar seri muhakeme usulünün uygulamasından vazgeçebileceği, bu durumda soruşturmanın genel hükümlere göre ilerleyeceği, iddianamenin mevcut deliller çerçevesinde düzenleneceği, o ana kadar (davet ve teklif süresince) vermiş olduğu beyan, bilgi, belge ve delillerin aleyhine kullanılmayacağı bilgisi verilmelidir. Kişinin seri muhakeme usulünü kabul etmesi halinde kendisine yapılacak teklifi kabul veya ret için arzu etmesi halinde süre verilebileceği bilgisi de verilmelidir.

Şüpheliye teklifi kabul etmesi halinde ortaya çıkacak hukuksal neticeler aktarılmalıdır. Bu çerçevede temel ceza üzerinden yapılan indirim sonucu ortaya çıkan somut/sonuç cezanın (yapılacak talepname doğrultusunda) asliye ceza mahkemesi tarafından hükme bağlanacağı ve bu hükme karşı şüphelinin itiraz hakkının olacağı bilgisi verilmelidir. Kişi hakkında hükmedilen somut cezanın, koşulların varlığı halinde TCK ve ilgili mevzuatta öngörülen HAGB, erteleme, seçenek yaptırımlara dönüştürme yoluyla bireyselleştirilebileceği bilgisi verilmeli ve ilgili kurumların hukuki neticeleri ve adli sicile kayıtlarının etkilerinin bilgisi kısaca verilmelidir.

Şüpheliye bu süreçte tanınan en büyük güvencelerden biri de müdafiden faydalanma hakkıdır. Bilgilendirme esnasında şüpheliye teklif ve teklifin kabulü aşamasında bir müdafii bulundurabileceği, bir müdafii yoksa istemi aranmaksızın kendisine bir müdafii görevlendirileceği bilgisi verilir.

Bilgilendirme neticesinde bir tutanak düzenlenir, Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtabi ve şüpheli tarafından imza altına alınır. Şüpheliye bir tutanak örneği verilir.

⁴⁰ Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 280.

3. Yaptırımın Belirlenmesi ve Teklif

Yapılan bilgilendirme neticesinde müdafii olup olmadığı öğrenilen şüpheli için, müdafinin bulunmaması halinde bir müdafii görevlendirilir. Görevlendirme ilgili Cumhuriyet başsavcılığının istemi doğrultusunda Baro tarafından yapılır. Bilgilendirme soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmışsa ve kişi teklif aşamasında da soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının huzurunda olabileceksa kendisine soruşturmayı yürüten Cumhuriyet başsavcılığınca bir müdafii görevlendirilir (daha doğrusu bu yer Cumhuriyet başsavcılığınca bir müdafii görevlendirilmesi barodan istenir).

Şayet bilgilendirme soruşturmayı yürüten savcı yerine, istinabe yeri Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmışsa yahut teklif istinabe usulü ile iletilecekse, müdafii görevlendirme işlemi istinabe evrakının gönderildiği yer Cumhuriyet başsavcılığınca yapılır. Aynı durum bilgilendirme ve veya teklifin SEGBİS usulü ile yapılması halinde de geçerli olup bu halde SEGBİS dinlemesinin yapılacağı yer Cumhuriyet başsavcılığınca müdafii görevlendirmesi yapılır. Teklifin müdafii huzurunda yapılması zorunlu olduğundan öncelikle bu meselenin çözümlenmesi gerekmektedir.

Açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere seri muhakeme usulüne ilişkin teklif Cumhuriyet savcısı tarafında yapılmaktadır. Bu yaptırım ceza yaptırımını olabileceği gibi güvenlik tedbiri yaptırımını yahut her ikisini barındıran bir yaptırım olabilecektir.⁴¹ Müdafii huzurunda şüpheliye yapılacak teklifte yaptırım belirlenmiş olacaktır. Ceza muhakemesi uygulamasında şimdiye kadar yapılanın aksine, seri muhakeme usulünde iddia makamı TCK m. 61/1 hükmüne göre temel cezayı belirlemekte ve CMK m. 250/4'te belirtilen indirim uygulamak suretiyle nihai yaptırımını (sonuç cezayı) belirlemektedir. Bilindiği üzere temel cezanın belirlenmesi fail için somut olay adaletini sağlayacak adil bir yaptırımın belirlenmesinin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Temel ceza TCK m. 61/1 çerçevesinde ilgili suç tipi için kanuni tanımda öngörülen cezanın alt ve üst sınırının arasında bir cezanın seçilmesi ile belirlenir; belirlenen temel ceza üzerinden TCK m. 61/2 çerçevesinde varsa olası kast indirimini yahut bilinçli taksir artırımı yapılır; akabinde şekillenen bu ceza üzerinden nitelikli hal artırımı ve indirimleri yapılır; varsa sırasıyla teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, (...) takdiri indirim nedenleri uygulanarak sonuç ceza belirlenir. Oysa seri muhakeme usulünde kanun koyucu cezanın belirlenmesi sürecini Cumhuriyet savcısına bırakmış (CMK m. 250/4), ancak TCK m. 61/1 fıkrasında belirtilen temel cezanın belirlenmesi haricinde sonuç cezanın belirlenmesi ve m. 61/2-5 fıkraları anlamında bireyselleştirilmesi yetkisini ise vermemiştir; benzer bir düzenleme önödeme kurumunun işletilmesi sürecinde ödenecek miktarın tespitinde söz konusu

⁴¹ CMK m. 250/7.; Yön. m. 10/5.

olmaktadır.⁴² Somut olayda hükmedilecek sonuç cezanın adil olduğundan söz edebilmek için cezaya etki edecek tüm faktörlerin dikkate alınarak belirlenmesi şarttır. Seri muhakeme usulünde faille/şüpheliye bu usulü seçmesi için sunulan ceza indiriminin (CMK m. 250/4) gerçekten etki doğurabilmesinden bahsedebilmek için ve aydınlatmanın (bilgilendirmenin) hakkıyla yapıldığından (seri muhakeme usulünün seçilmesinin failin lehine olduğundan) bahsedebilmek için Cumhuriyet savcısının ilgili indirimi temel ceza üzerinden değil, yukarıda anılan faktörlere göre belirlenen sonuç cezanın üzerinden yapması gerekmektedir.⁴³ Zira somut olayda var olan ancak C. savcısı tarafından uygulanmayan olası kast indirimi uygulansaydı şüpheli seri muhakeme neticesinde alacağı cezanın aynısından almış olurdu. Bu halde seri muhakemenin şüpheli açısından klasik muhakemeden tek farkı sürecin daha hızlı sonuçlanmış olması olacaktır. Bu ise seri muhakemeyi tercih edilir kılmaktan uzaklaştırır ve kanun koyucunun seri muhakeme ile arzu ettiği pratik faydalara ulaşmamasına sebebiyet verir. Üstelik seri muhakeme usulünde şüphelinin beraat etme imkânı tamamen kapanmışken, klasik ceza yargılamasında beraat etme ihtimali devam etmektedir. Bu koşullar altında şüphelinin seri muhakemeyi tercih etmesini gerektirecek ehemmiyetli bir argüman bulmak ise çok zordur.

Bu sebeple kanaatimizce cezanın belirlenmesinde etkili tüm faktörlerin, teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik hallerinin, kısaca cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde etkili olan TCK'nın 61. maddesinin takip eden fıkraları ve hatta TCK m. 62'nin de Cumhuriyet savcısınca (bu mümkün değilse aşağıda önerdiğimiz üzere mahkemece) dikkate alınması gerekmektedir.⁴⁴ Bu durumda bize göre seri muhakemede temel cezanın belirlenmesi yeterli olmayıp, sonuç cezanın klasik ceza muhakemesinde olduğu gibi belirlenmesi ve seri muhakeme indiriminin ise bu sonuç ceza üzerinden yapılması gerekmektedir. Kanun koyucu C. savcısına bu konuda yetki vermeyerek seri muhakeme usulünü bize göre amacına hizmet etmekten

⁴² “Önödemedede, suç için kanunda öngörülen soyut cezaya göre ödenecek miktar belirlendiğinden, cezanın somutlaştırılmasını ifade eden yaş küçüklüğüne, teşebbüse ve takdiri indirim nedenlerine ilişkin hususlar gözönünde bulundurulmaksızın hesaplama yapılır” Koca, Mahmut / Üzülmaz, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. B., Seçkin, Ankara 2020, s. 788.

⁴³ Önödemenin somut olayda adil olmayan bir sonuç doğurduğunu düşünüp sanığın yaşını dikkate alıp indirim yapan mahkemenin bu kararı Yargıtay'ın ilgili dairesince yasaya aykırı bulunmuştur (Yarg. 7. CD, 23.10.1997, 81778/8310; Koca/ Üzülmaz, CHGH, 13. B., Seçkin, Ankara 2020, s. 788'den naklen). Uygulamanın seri muhakeme için kanun düzenlemesi olmadan farklı seyretmesi beklenemeyeceğinden, kanun düzenlemesini gelmesi elzemdir. Kaldı ki önödemedede soyut bir ceza/miktar belirlemesi söz konusu iken seri muhakemede C. savcısına cezayı somutlaştırma yetkisi kısmen de olsa verilmiş görünmektedir.

⁴⁴ Benzer yönde Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 269.; Aldemir, 2. B., 2020, s. 177.; Yılmaz/Apış, 2020, s. 79.

uzaklaştırmıştır. Aynı kanun koyucu diğer yandan koşullarının oluşmuş olması halinde CMK m. 250/4'e göre belirlenen ceza yaptırımının bireyselleştirilmesi çerçevesinde seçenek yaptırımlara çevrilmesi (TCK m. 50), ertelenmesi (TCK m. 51) veya Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK m. 231) yetkilerini C. savcısına vermiştir; bize göre anılan kurumların somut olaya uygulanıp uygulanmayacağı teklifin kabulünden önce netleştirilmelidir.⁴⁵ Şüphelinin hakkında ortaya çıkacak nihai yaptırımın ne olduğunu tam olarak öngörmeden ilgili teklifi kabul etmesi beklenemez. Bu sebeple ilgili hususlar teklifin kabulünden önce netleştirilmelidir. Ayrıca şüpheliye teklifi derhal kabul edebileceği gibi talep etmesi halinde kabul yahut ret konusunda düşünmesi için süre verilebileceği bilgisi de verilmelidir. Şüpheliye verilecek bu süre seri muhakeme usulünün niteliği gereği bir aydan fazla olmamalıdır (Yön. m. 10/3).⁴⁶

Cezanın belirlenmesi işleminin yukarıda belirttiğimiz adil olmayan (seri muhakeme ile amaçlanan fayda ile örtüşmeyen) neticeler doğurması ve cezanın bireyselleştirilmesi işlemlerinin genel hükümlere göre belirlenen makamın (yargılama makamı) elinden alınıp iddia makamının eline bırakılmasının, adil yargılama hakkına ilişkin birtakım sıkıntılar doğurduğu aşıkardır; bu konuda değişiklik yapılması arzumuzdur.

Kanun koyucunun CMK m. 250/6'da açıkça vurgulamış olduğu "Cumhuriyet savcısı tarafından" ibaresinin ne şekilde anlaşılması gerektiğine ilişkin açıklamalarımıza aşağıda ver vereceğiz. Cezanın bireyselleştirilmesinin mahkemeye bırakılması gerektiğini savunmakla birlikte, kişi ile çok kısa bir görüşme yapan mahkemenin failin kişiliğini anlaması ve yaptırımı buna göre bireyselleştirmesi ne derece sağlıklı yürütülebilir, ayrı bir tartışma konusu olacaktır; ancak bu durum Cumhuriyet savcısının mevcut durumda cezayı bireyselleştirmesinde de söz konusu olduğundan, yalnızca mahkemenin cezayı bireyselleştirmesine hasredilecek bir eksiklik değil aksine seri muhakemeye yöneltilebilecek genel bir eleştiri mahiyetindedir. Konuya ilişkin eleştiri ve çözüm önerilerimize ayrıca sonuç bölümünde yer vermiş bulunmaktayız.

4. Teklifin Kabulü veya Reddi

Şüpheli, kendisine müdafii huzurunda yapılan teklifi derhal kabul edebilir yahut düşünmek için süre talep etmişse kararlaştırılan günde müdafii ile birlikte gelip kabul edebilir. Şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde bir teklif tutanağı düzenlenir ve tutanak Cumhuriyet savcısı,

⁴⁵ CMK m. 250/5,6,7.

⁴⁶ Fransız uygulamasında şüpheliye verilen süre on gün olup, şüphelinin bu süre içinde suçu kabul etmemesi yahut teklif edilen cezayı kabul etmemesi halinde süreç genel hükümlere göre yürütülür. Bkz. Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 603.

zabıt kâtibi, şüpheli ve müdafii tarafından imza altına alınır.⁴⁷ Şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi halinde, şüpheli bu kabul ile hem seri muhakeme usulünün uygulanmasını hem de savcı tarafından teklif edilen yaptırımı kabul etmiş sayılır. Şüpheli bu kabullerinden mahkemece hüküm kuruluncaya kadar vazgeçmesi mümkündür.

Şüpheli tarafından teklifin kabulü halinde, şüpheli aynı gün talepname doğrultusunda dinlenmek üzere mahkemeye yönlendirilir.⁴⁸ Şüphelinin istinabe yoluyla teklifi kabul etmesi halinde, istinabe (talimat) evrakı düzenlenip talepte bulunan (soruşturmayı yapan) Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.⁴⁹ Bu halde seri muhakemeyi yapacak mahkeme soruşturmayı yürüten yerde bulunan yetkili asliye ceza mahkemesidir. Bilgilendirme ve teklif işlemi SEGBİS üzerinden yapılmışsa yetkili mahkeme yine de değişmeyip soruşturmayı yürüten yer yetkili asliye ceza mahkemesidir. Mahkemenin şüpheli ve müdafiyi huzurunda dinleme imkânı yoksa talepname inceleme görüşmesi de SEGBİS yahut istinabe usulü ile yapılabilecektir (bkz. alt başlık altında yer verilen açıklamalar).

Şayet şüpheli kendisine müdafii huzurunda yapılan teklifi kabul etmez yahut belirlenen süre içinde teklife ilişkin kararını bildirmek için kararlaştırılan görüşmeye gelmezse durum tutanağa bağlanır ve soruşturmaya genel hükümlere göre devam edilip iddianame düzenlenir. Cumhuriyet savcısı bu aşamadan sonra (şüpheliye ilişkin sübjektif koşullarda değişiklik meydana gelmemişse iç tutarlılık bakımından) kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar veremez. Zira bu kararın somut olayda verilebiliyor olması, seri muhakeme usulüne göre yargılama yapılmasına engeldir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebiliyorsa Cumhuriyet savcısı öncelikle buna karar vermelidir.

⁴⁷ “Şüphelinin teklifi kabul etmesi hâlinde buna ilişkin Ek-1’de yer alan örneğe uygun seri muhakeme usulü kabul tutanağı düzenlenir. Tutanakta; şüpheliye isnat edilen eylem, şüphelinin kabul beyanı, belirlenen sonuç ceza ve/veya güvenlik tedbiri ile uygulandığı takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılması, seçenek yaptırım veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususlar yer alır. Kabul tutanağı Cumhuriyet savcısı ve şüpheli ile müdafii tarafından imzalanır.” Yön. m. 10/8.

⁴⁸ Yön. m. 10/9.

⁴⁹ “Soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı istinabe evrakına hazırlamış olduğu seri muhakeme usulü kabul tutanağını da ekler. İstinabe evrakının gönderildiği yer Cumhuriyet başsavcılığı bu Yönetmelikte belirtilen usule uygun olarak derhal davet işlemlerini yapar ve davate icabet eden şüpheliyi bu usul hakkında bilgilendirir. Şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi halinde istinabe evrakı ekinde yer alan seri muhakeme usulü kabul tutanağı Cumhuriyet savcısı, şüpheli ve müdafii tarafından imzalanır ve istinabe evrakı soruşturmayı yürüten Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.” Yön. m. 10/13.

VI.TALEPNAME DÜZENLENMESİ

Şüphelinin, müdafii huzurunda seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin teklifi ve talep edilecek yaptırımın kabul etmesinin akabinde, Cumhuriyet savcısı ilgili mahkemeden teklif tutanağında (Seri Muhakeme Kabul Tutanağı örneği için ilgili yönetmelik ekine bakınız) belirlenen yaptırım doğrultusunda karar vermesini talep edecek bir evrak düzenler (Talepname). Düzenlenen talepname ile iddia makamı, şüpheli hakkında belirlemiş ve bireyselleştirmiş olduğu yaptırımın mahkeme tarafından incelenip hükme bağlanmasını istemektedir. Talepname yazısında yer alması gereken hususlar CMK'nın 250. maddesinin 8. fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre talepname yazısında:

- Şüphelinin kimliği ve müdafii,
- Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi,
- İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri,
- İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
- Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,
- İsnat olunan suç oluşturulan olayların özeti,
- Cumhuriyet savcısı tarafından bu usulün uygulanmasının şüpheliye teklif edildiği ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul ettiği,
- Belirlenen ceza ve/veya güvenlik tedbirleri ile uygulanmış ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması, hapis cezasına seçenek yaptırımlar veya hapis cezasının ertelenmesine ilişkin hususları,

gösterilmelidir.

Yukarıda yer verilen açıklamalar doğrultusunda düzenlenen talepname, asliye ceza mahkemesi incelemesine gönderilir. Mahkeme aşağıda belirlenen usul ve kapsam doğrultusunda incelemelerini yapar ve talebi bir karara (hüküm kurma yahut ret) bağlar.

VII.MAHKEMENİN HÜKÜM KURMASI

A. GENEL OLARAK

Mukayeseli hukuka baktığımızda Fransız uygulamasında mahkemenin yürütmüş olduğu bu evreye onay duruşması (approval hearing) denmekte ve halka açık şekilde yürütülen bu duruşmada Cumhuriyet savcısının hazır bulunması şart koşulmamaktadır.⁵⁰ Ancak

⁵⁰ Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 603.

Fransız uygulaması genel hükümlere göre yapılan yargılamada savcının hazır bulunması gerekliliğinden yola çıkarak savcının dinleme ve hüküm kurma süreçlerinde hazır bulunması gerektiği yönünde içtihat geliştirmiştir; akabinde kanun koyucu savcının hazır bulunmasının zorunlu olmadığını açık düzenlemeye yer vererek tartışmayı sonlandırmıştır.⁵¹

Türk hukukundaki seri muhakeme usulüne ilişkin düzenlemede de Cumhuriyet savcısının bu aşamayı takibi (duruşmada hazır bulunması) aranmamıştır.⁵² Genel hükümlere göre bir yorum yaptığımızda asliye ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcılarının tanınan geçici muafiyetin burada da geçerli olduğunu söylemek mümkündür; ancak yeni düzenleme ile Cumhuriyet savcılarının asliye ceza mahkemelerindeki duruşmalarda hazır bulunması tesis edilmiş olduğundan seri muhakeme sürecinde de savcının hazır olması gerektiği neticesi genel hükümlerden ortaya çıkmaktadır.⁵³ Ancak biz de savcının hazır bulunmamasının adil yargılanma sürecini silahların eşitliği açısından seri muhakeme usulünde katlanılmaz derecede ihlal etmediğini düşünmekteyiz ve bu halde taleptenindeki yaptırımın şüphelinin özgür iradesine dayanıp dayanmadığının mahkemece öğrenilmesinin daha rahat tespit edileceği kanaatindeyiz.⁵⁴ Ancak yukarıda açıkladığımız üzere, taleptenindeki yaptırımın mahkemece değiştirilebilmesinin önünün açılması gerekmektedir. Normatif düzenleme yahut mevcut düzenlemenin yorumlanması ile mahkemenin değişiklik yapabilmesinin kabulü halinde, seri muhakeme sürecinin tamamlanabilmesi için sanıktan, müdafinden ve savcıdan kabul alınması gerekecektir. Bu önerimizin kabulü halinde, talepteninin incelenmesinden sonra yaptırımda bir değişiklik yapılması düşünülüyorsa Cumhuriyet savcısının sürece katılması (hazır bulunması) gerektiğinden mahkemece daveti gerekmektedir. Bu gibi hallerde savcının hazır bulunması gerektiği, mahkemenin taleptenindeki yaptırıma ilişkin bir değişiklik öngörmediği hallerde seri muhakeme sürecinin talepteninin incelenmesi ve hüküm kurma evrelerinin savcının hazır bulunmasına gerek duyulmadan sürdürülmesinin mümkün olduğu ve bunun silahların eşitliği ilkesini ciddi derecede ihlal etmediği kanaatindeyiz. Bu neticeye asliye ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcısının hazır bulunmasının uzun süredir kanun düzenlemesi ile zorunlu kılınmamış olmasına ilişkin kanun

⁵¹ Hamdan, 2017, s. 80.

⁵² Bize göre bu evrenin duruşma gibi kabul edilmesi, daha doğrusu halka açık olması şarttır. Aksi görüş Koç, CHD, Ağustos 2020, Y. 15, S. 43, s. 647.

⁵³ <https://basin.adalet.gov.tr/adli-yil-1-eylul-2020-de-basliyor> (09.10.2020); Uygulamada C. savcılarının asliye ceza mahkemeleri için getirilen düzenlemeye rağmen hazır bulunmadıkları gözlemlenmektedir.

⁵⁴ Konuya ilişkin benzer görüşteki Anayasa Mahkemesi Kararı için bkz. AYM 22.10.2015, E. 2015/9, K. 2015/94; Genel hükümlere göre yargılama yapılmadığında savcının hazır bulunmasının genel hükümlerdeki düzenlemelerle kıyasen zorunlu hale getirilmesi fikrinin doğru olmadığını savunan görüş için bkz. Hamdan, 2017, s. 80.

düzenlemesinden ve konuya ilişkin Anayasa Mahkemesi kararının yorumundan varmaktayız.⁵⁵ Sonuç olarak yukarıda açıkladığımız düşünce ile çelişmemek adına C. savcısının da hazır bulunması gerektiği görüşündeyiz. Zira ivedi/seri bir muhakeme için (şayet arzu ettiğimiz üzere mahkemeye değişiklik hakkı verilecekse) C. savcısının hazır olması, değişikliklerin bir an önce kararlaştırılması ve hükmün kurulması için şarttır.

Seri muhakeme işlemleri konusunda işlem yetkisi kural olarak ilgili yerdeki asliye ceza mahkemesindedir. Birden fazla asliye ceza mahkemesinin bulunduğu yerlerde hangi numaralı asliye ceza mahkemesinin yetkili olacağı konusu ise Hakimler Savcılar Kurulu kararı doğrultusunda belirlenmiştir.⁵⁶ Bu çerçevede yetkili kılınan mahkemeye talepname verilmekle birlikte, mahkeme dosyayı incelemeye başlar. Mahkeme seri muhakeme usulünün niteliğine göre ve usul ile anılan faydayı sağlama adına işe derhal koyulur. İlgili yönetmelikte işe koyulmanın talepten verildiği gün olduğu belirtilmiştir.⁵⁷ Aynı gün yürütülecek olan bu talepname incelemesinde şüpheli ve müdafinin dinlenmesi SEGBİS yoluyla yapılabilir. Şüpheliye teklif istinabe usulü ile yapılmışsa ve yetkili mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, şüphelinin müdafii eşliğinde dinlenmesi istinabe yoluyla da yürütülebilir. Bu halde istinabe evrakları yetkili mahkemeye gönderilir ve bu doğrultuda karara bağlanır.

Talepname incelemesi, şüphelinin müdafii eşliğinde dinlenmesi ve hüküm kurulma aşamalarının ivedilikle bitirilmesi gerekli olsa da bunların aynı gün içinde sonuçlandırılması mümkün olmayabilecektir. Ancak bu halde de seri muhakeme usulü sürecinin gecikmeksizin sonuçlandırılması gerekmektedir.

B. TALEPNAME İNCELEMESİ (Yön. m. 13)

Mahkeme Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenip usulüne göre iletilen talepnameyi incelerken öncelikle talepten yukarıda belirtilen hususları içerip içermediğine dikkat etmelidir. Şekli anlamda yapılan bu inceleme sonrasında içeriğe ilişkin incelemeye başlanır. Talepnamede belirtilen olaya konu suçun nitelendirilmesi Cumhuriyet savcısı tarafından yanlış yapılmışsa (mahkeme doğru yapıldığı

⁵⁵ Anayasa Mahkemesinin Cumhuriyet savcısının hazır bulunmayışına ilişkin kararı için bkz. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/421f1936-279d-49c0-a143-5b2e0dafa376?excludeGerekece=False&wordsOnly=False> (04.11.2020).

⁵⁶ Karar için bkz. Hakimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi, 02/01/2020 Tarihli ve 1 Sayılı Kararı. İlgili mahkeme yönetmelikte asliye ceza mahkemesi olarak tanımlanmış ancak Hakimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi, 02/01/2020 Tarihli ve 1 Sayılı Kararı ile bu konuda ihtisaslaşmanın sağlanabilmesi adına her bölgede sınırlı sayıda asliye ceza mahkemelerinin bu seri muhakeme işlerini yapmaları gerektiğine ve başkaca bir işin bu mahkemelere verilmemesi gerektiğine karar vermiştir.

⁵⁷ Yön. m. 13/1.

kanaatinde değilse) bu halde mahkeme iddianamede belirtilen suç nitelendirmesi ile bağlı olmadığı gibi burada da savcının yapmış olduğu nitelendirmeden bağımsız olarak değerlendirmesini yapar.⁵⁸ Mahkemenin değerlendirmesine göre varmış olduğu suç tipi, seri muhakeme kapsamında olan başka bir suç ise mahkeme talepnameyi düzeltilmesi amacıyla iade eder; suç tipi seri muhakeme kapsamında olmayan bir suç ise mahkeme talepnameyi bu gerekçe ile reddeder.

Mahkeme şüphelinin suçu işlediği konusunda şüpheye yer bırakmayacak düzeyde kanaate ulaşmazsa, şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği, etkin bir soruşturmanın yapılmasını sağlama adına talepnameyi iade edebilmelidir (Yön. m. 13/3).⁵⁹ Zira şüphelinin ikrarı maddi delillerle desteklenmedikçe ve kişinin ilgili suçu işlediği tam olarak ortaya konmadıkça kurulacak her mahkûmiyet hükmü adil yargılanma, şüpheden sanık yararlanır ve masumiyet karinesi ilkelerine aykırılık teşkil edecektir.⁶⁰ Bu gerekçe ile iadenin mümkün olmadığı halde mahkeme yine de talepname doğrultusunda hüküm vermekten imtina etmeli ve talepnameyi reddederek genel hükümlere göre soruşturma yapılması yolunu açmalıdır; zira genel hükümlere göre yapılacak yargılamadan beraat hükmü verilecek birini seri muhakeme ile cezaya mahkum etmek hukuk devletinde kabul edilebilir bir netice olamaz. Mahkemenin şüpheyi giderme niyetiyle de olsa seri muhakeme usulünde delil toplanmasını talep etmesi, usulün hızlılığı ile örtüşmediğinden kabul edilemez.⁶¹ Bunun yerine iade yahut ret kararının verilmesi yerinde olacaktır.

Talepnamede belirtilen suç nitelendirmesinin doğru olduğu ve suçun seri muhakeme kapsamında olduğu kanaati mahkemede hasıl olmuşsa mahkeme incelemesine devam eder ve Cumhuriyet savcısı tarafından yukarıda açıklanan usulle belirlenen ve bireyselleştirilen yaptırımın şekli ve maddi hususlarını talepname incelemesinde ele alır. Cumhuriyet savcısı tarafından TCK m. 61/1 çerçevesinde yapılan temel cezanın belirlenmesinde bir hata yahut eksiklik söz konusu ise ilgili eksikliğin giderilmesi amacıyla talepname iade edilir. Kanaatimizce cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi bütünüyle Cumhuriyet savcısına bırakılmış olduğundan, daha doğru bir ifade ile bu yetki tamamıyla mahkemenin elinden alınmış olduğundan, koşulların oluşması halinde hâkim yerine yaptırımı belirleyen Cumhuriyet savcısı TCK m. 61/2 ve devamı fıkralarının yanı sıra TCK m. 62'de yer alan takdiri indirim nedenlerine de başvurabilmelidir. Mahkeme, Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen yaptırımın (temel cezanın? somut cezanın?), TCK m. 50'de düzenlenen seçenek yaptırımlardan

⁵⁸ Aksi yönde Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 272.

⁵⁹ Aynı yönde Koç, CHD, Ağustos 2020, Y. 15, S. 43, s. 648.

⁶⁰ Fransız uygulamasında da hâkim şüphelinin ikrarına bağlı değildir. Hâkim bu çerçevede şüphelinin suçu işleyip işlemediğine yönelik sorular sorabilmektedir. Hamdan, 2017, s. 82.

⁶¹ Aynı yönde Hamdan, 2017, s. 82.

birine çevrilmesinin objektif koşullarının oluşup oluşmadığını veya işlenen suçla bağlantılı bir güvenlik tedbirinin talep edilip edilmediğini incelemelidir.⁶² Aynı şekilde, Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen cezanın bireyselleştirilmesi çerçevesinde HAGB kararına dönüştürülmesi talebi veya TCK m. 51'de yer verilen erteleme kararının talebi de mahkeme tarafından koşullarının oluşup oluşmadığı konusunda incelenir. Yapılan incelemede cezanın belirlenmesi yahut bireyselleştirilmesi aşamalarında bir hata veya eksiklik tespit edildiği takdirde talepname ilgili hata yahut eksikliğin giderilmesi amaçlı iade edilir.⁶³ Kanaatimizce bu aşamada mahkeme iade yerine, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi işlemini kendi yapmalı ve ortaya çıkan sonuç yaptırım (özgür irade ile) şüpheli, müdafii ve Cumhuriyet savcısınca kabul edildiğinde ilgili yaptırım doğrultusunda hüküm kurulmalıdır. Bu şekilde bir yorumun hukuk devletine yaraşır bir seri muhakeme usulünün gereği olacağı kanaatindeyiz; bu durumda düzeltme talepli iade ile vakit kaybedilmeyeceğinden süreç kanun koyucu tarafından da arzu edildiği üzere hızlı bir şekilde sonlandırılmış olacaktır.

Talepnamenin içeriğine ilişkin incelemenin yanı sıra şüpheliye ilişkin durumlar da mahkemece incelenir. Mahkeme şüpheliyi, müdafii eşliğinde dinler ve 250. maddede belirtilen usule göre davet edilip edilmediğini, bilgilendirilmesinin usulüne uygun yapıp yapılmadığını, haklarının ve hukuki neticelerin kendisine anlatılıp anlatılmadığını, teklifin usulüne uygun yapıp yapılmadığını, teklifi kabul etmenin doğuracağı hukuki neticeleri anlayıp anlamadığını ve seri muhakeme usulünü ve talepte yer alan yaptırımı özgür iradesi ile kabul edip etmediğini öğrenir.⁶⁴ Bu konuda bir eksiklik söz konusu ise eksikliklerin giderilmesi gerekçesiyle talepname iade edilir. Söz konusu eksiklik teklifin kabul edilmesinin şüphelinin özgür iradesine aykırı olduğu üzerine ise yahut 250. maddede belirtilen koşulların oluşmadığı yönünde ise talepname reddedilir. Bu durumda soruşturma genel hükümlere göre yürütülür. Mahkemece yapılan incelemede müdafii ile birlikte hazır bulunması gereken şüpheli mazeretsiz olarak mahkemeye (kovuşturma evresi iddianamenin kabulü ile başlayacağından bu durumu kovuşturma evresinin temel safhası olan duruşma evresi olarak

⁶² Yön. m. 13/2-c, ç.

⁶³ Fransız uygulamasında Cumhuriyet savcısınca belirlenen yaptırımın ölçsüz olduğunu düşünen mahkeme talebi reddeder ve sürecin genel hükümlere göre işletilmesine başlanır. Seri muhakeme uygulamamızda düzeltme imkanının verilmesi şüpheli lehine olması açısından iyi bir gelişmedir. Ancak kanaatimizce bu süreçte mahkeme düzeltme için iade etmek yerine kendisi yeni bir ceza belirlemeli ve bireyselleştirmeli ve değerlendirmesi için şüpheliye süre tanınmalıdır. Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 604.

⁶⁴ İspanyol seri muhakeme usulünde (Conformidad) Mahkeme onay sürecinde ilgili suç tipinin seri muhakeme kapsamında olup olmadığını, talep edilen yaptırımın uygun olmadığını incelemenin yanı sıra sürecin şüphelinin özgür iradesine dayanıp dayanmadığını da incelemektedir. Bkz. Navarro, ZStW 123 (2011), Heft 1, s. 164.

nitelendirmek doğrudan mümkün değildir⁶⁵) gelmemişse, talepname bu gerekçe ile reddedilip Cumhuriyet savcılığına gönderilir ve soruşturmayaya genel hükümlere göre devam olunur.

Eksiklikleri giderilip yeniden gönderilen talepname iade gerekçeleri dışında yeni bir sebeple iade edilemez.

C. HÜKÜM KURULMASI

Mahkeme tarafından yapılan inceleme neticesinde herhangi bir eksiklik bulunmuyorsa yahut eksiklikler giderilmek suretiyle talepname yeniden gönderilmişse mahkeme hükmü şüpheli ve müdafii huzurunda kurar. Mahkeme yukarıda anılan ret sebeplerinin varlığı halinde talebi reddeder ve dosyayı genel hükümlere göre soruşturulmak üzere Cumhuriyet savcılığına gönderir. Seri muhakeme usulünden vazgeçilmiş sayılma sebeplerinden biri olan şüphelinin talepten önce görüşülmesi aşamasında müdafii ile birlikte mahkemede hazır bulunmaması (Yön. m. 13/5) hali vuku bulursa ret kararı şüphelinin ve müdafinin yokluğunda verilir.

Mahkemece şüpheliye yukarıda anılan bilgilendirmeler doğrultusunda hatırlatmalar yapılır ve hakkında kurulacak hükmün hukuki neticeleri ve adli sicile yansımaları hatırlatılır. Hüküm kurulmadan önce şüphelinin seri muhakeme usulünün uygulanmasından vazgeçebileceği, hükmün kurulmasından sonra kaç gün içinde nereye, nasıl bir itiraz hakkının olacağı bildirilir. Süreci doğru anladığı ve kabul ettiğini belirttiği durumda, müdafii de söz verilip hüküm kurulur. Hazır bulunan şüpheli ve müdafii huzurunda talepname üzerinde yapılan incelemede herhangi bir eksiklik tespit edilememesi halinde mahkeme hükmü talepten önce belirtilen doğrultuda karara bağlar. Kurulan hüküm, varsa mağdura, suçtan zarar görene veya genel hükümlere göre katılma hakkını hâiz olan kişilere tebliğ edilir. Bu durumda seri muhakeme usulüne göre verilmiş bir mahkûmiyet kararı ortaya çıkmış olur. Bu mahkûmiyet ceza ve veya güvenlik tedbirinden oluşabilir. Ancak kurulan mahkûmiyet hükmünün hukuki niteliği ise tartışmalıdır.⁶⁶

Seri muhakeme yargılaması sonucu kurulan hüküm teknik anlamda bir hüküm ise bu hükme karşı genel usullere göre öngörülen

⁶⁵ Benzer yönde Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 296.

⁶⁶ Bu konuda açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer husus ise TCK m. 8 bağlamında yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması bakımından yapılacak değerlendirmedir. Yabancı memlekette seri muhakeme usulüne göre verilmiş bir mahkûmiyetin teknik ve veya maddi anlamda hüküm sayılıp sayılmayacağı değerlendirilmesinde iç hukukumuzun seri muhakeme kararına verdiği nitelik de yabancı ülke hukukunun verdiği niteliğin yanı sıra belirleyici olacaktır. Şekli anlamda ceza hukuku bağlamında kurumun hüküm sayılması ve olağan kanun yollarının da genel hükümlerde yer verilen hükümle aynı şekilde olması gerektiği görüşü için bkz. Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. B., s. 716 vd.

kanun yollarına başvurulabilmesi gerekmektedir. Öngörülen bu kanun yolu istinaf yahut temyiz olabilmektedir. Ancak söz konusu hükme, teknik anlamda hüküm diyen ve maddi içeriği de mahkûmiyet hükmü olan bu karara karşı kanun yolu olarak kanun koyucu tarafından doğrudan ve yalnızca itiraz yolunun öngörülmesi haklı olarak eleştirilmektedir. Kanun koyucunun burada özel bir kanun yolu olarak itiraz usulünü öngörmesi ceza muhakemesi ilkeleri ile uyuşmasa da seri bir muhakemeyi mümkün kılma ve süreci en kısa zamanda sonuçlandırma bakımından kabul edilebilir görünmektedir. Konuya ilişkin açıklamaya *hükme itiraz* başlığı altında yer verilecektir.

VIII.HÜKME İTİRAZ

Mahkemece talep doğrultusunda kurulan hükme karşı itiraz yolu açıktır. Bu itiraz genel hükümlere göre yürütülen itiraz kanun yolu ile aynıdır (CMK m. 267 vd.). Hükme şüpheli, müdafii, varsa mağdur, suçtan zarar gören veya genel hükümlere göre katılma hakkını hâiz olan kişiler itiraz edebilir.⁶⁷

Kanaatimizce suçun nitelendirilmesine ilişkin olarak talebin mahkemece reddedilmesi durumunda da bu itiraz usulüne Cumhuriyet savcılığınca başvurulabilmelidir.⁶⁸ Aksi yorumun kabulü kişinin (çeşitli sebeplerle failin itiraz etmediği/edemediği varsayımında) seri muhakemeden elde edeceği indirim hakkının elinden alınması neticesi doğuracaktır. Bu ise şüpheli/sanık lehine işlem yapma ile donatılmış Cumhuriyet savcılığı kurumu ile örtüşmediğinden, kabul edilebilir değildir.

Seri muhakeme usulü gibi, basitleştirilmiş ceza mahkumiyetlerinin hedeflendiği özel usullerde, genel hükümlere göre yapılacak yargılamalar için öngörülmüş olağan kanun yollarının öngörülmemesi (istinaf, temyiz), hızlı bir hükme varma gayesine ulaşılabilme adına feda edilebilir.⁶⁹ Zira bu halde de kişiye itiraz kanun yolu imkânı tanınarak asgari garantiler tesis edilmiştir. Belirtmek gerekir ki tanınan bu itiraz kanun yolu, kanun yoluna başvurma ile arzulanan neticeleri vermeye müsait etkili bir kanun yolu olması bakımından asgari güvenceyi sağlamaya yetecek nitelikte olmalıdır. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, genel hükümlere göre yapılan yargılamada itiraz yolunun mahkeme/hâkim kararlarına karşı öngörülmüş olması buna karşılık seri muhakeme usulünde kurulan hükmün itiraz konusu olması kavram kargaşasına sebebiyet vermektedir.⁷⁰ Ancak bu durumu seri

⁶⁷ Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. B., s. 882; Oehen, 2019, s. 95 vd. 105.

⁶⁸ Fransız uygulamasında savcıya kısmi itiraz hakkı tanınmıştır. Bkz. Hamdan, 2017, s. 114.; C. Savcısının itiraz hakkının olduğuna ilişkin açıklama için bkz. Ersoy, Uğur, "Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", SÜHFD, C. 28, S. 2, 2020, s. 861.

⁶⁹ Meyer, 2017, s. 430.

⁷⁰ Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 273.

muhakemeye hasredilmiş özel, istisnai bir düzenleme olarak algılamak gerekmektedir. Öğretide bu usule karşı olağan kanun yollarının öngörülmesi gerektiği görüşü de savunulmaktadır.⁷¹ İspanyol uygulamasında kanun koyucu net bir düzenleme yapmamış olmakla birlikte genel hükümlerden yola çıkılarak, hükmü kuran mahkemeye göre istinaf ve veya temyiz yolunun öngörülmüş olduğu kabul edilmektedir.⁷² Kanaatimizce hızlı bir muhakemenin tesisi için olağan kanun yollarının yerine kanun düzenlemesinde mevcut olduğu üzere özel bir kanun yolunun öngörülmüş olması kabul edilebilir görünmektedir. Pratikte bu itiraz yolunun etkili olmasını sağlamaya yönelik uygulamanın geliştirilmesi, adil bir yargılamanın asgari standartlarının seri muhakeme usulünde de güvence altına alındığını teyit edecektir.⁷³

Seri muhakeme usulü neticesinde verilen mahkûmiyet hükmünün infazı özellik arz etmediğinden ve infaza ilişkin genel hükümler burada da geçerli olacağından ayrıca yer verilmemiştir.

IX.CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNA HÂKİM İLKELER IŞIĞINDA SERİ MUHAKEME USULÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. SERİ MUHAKEME VE HUKUK DEVLETİ İLKESİ

Hukuk devletine yaraşır bir ceza yargılaması, günümüz ceza hukukuna yerleşmiş bütün ilkelere riayet edilerek yapılacak olan ceza yargılamasıdır. Hukuk devleti ilkesine yaraşır bir yargılama birçok ilkeyi barındırmaktadır. Keyfi uygulamaların önüne geçmek için getirilmiş her türlü ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku ilkesi, hukuk devleti ilkesine hizmet etmektedir. Bu sebeple bu başlık altında birçok ilkeye yer verilecek ancak özel ehemmiyetleri gereği bazı ilkelere ayrı başlık altında yer verilecektir.⁷⁴

Ceza muhakemesi hukukunun bugüne kadar birikmiş kazanımları dikkate alındığında, hukuk devletinde ceza yargılamasının ideal şekilde işlediğinden bahsedebilmek için üç makâmın yargılama sürecine katılması zorunluluk göstermektedir; bu zorunluluk adil yargılanma hakkının bir gereğidir. Zira ideal bir yargılama bir iddia (tez), bir savunma (anti tez) ve bir de yargılama (hüküm/sentez) gerektirmektedir. Söz konusu makamlardan birinin eksikliği makamlar

⁷¹ Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. B., s. 719.; Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 275.

⁷² Navarro, ZStW 123 (2011), Heft 1, s. 166.

⁷³ Etkili kanun yolu hakkında bilgi için bkz. Koç, CHD, Ağustos 2020, Y. 15, S. 43, s. 654 vd.

⁷⁴ Adil bir yargılamanın gerektirdiği ilkelere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 276 vd.

arası dengenin kurulmasına ve adil bir yargılamanın vuku bulmasına engel teşkil edebilecektir. Salt iddia ve savunma makamından oluşan bir yargılamada, objektif/tarafsız bir makam bulunmadığından bir yargılamadan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Salt savunma ve yargılama makamından oluşan bir yargılama (tahkik sistemi / kadı yargılaması) ise eksik veri/delil toplama dolayısıyla somut olay adaletini ıskalama tehlikesi taşıyacaktır.⁷⁵ İdeal bir ceza yargılaması karma nitelikte olup ihtilaf her üç makamın aktif katılımı ile neticelendirilmektedir. Seri muhakeme usulünün uygulamasında bu dengenin iddia makamı lehine bozulduğu görülmektedir. Bu durum ise hukuk devletine yaraşır bir yargılamanın yapılıp yapılamadığı konusunda tereddütlere ve seri muhakeme kurumunun ağır eleştirilere maruz kalmasına sebebiyet vermektedir.⁷⁶

Seri bir muhakemeye ulaşmak için birtakım ceza muhakemesi hukuku ilkesinden vazgeçmenin kaçınılmaz olduğu gerçeğinden yola çıkarak asgari standartların seri muhakemede temin ve tesis edilip edilmediğine göre hukuk devleti ile örtüşüp örtüşmeyeceğine karar vermek daha sağlıklı bir değerlendirme olacaktır. Seri muhakeme usulüne yöneltilen eleştirileri kısmen de olsa bertaraf etmek ve böylece ilgili usulü hukuk devleti ile uyumlu hale getirmek mümkündür. Bu çerçevede, şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul etmeme ve dolayısıyla genel hükümlere göre yargılanma hakkının Türk hukuk uygulamasında temin edilmiş olması ilgili düzenlemenin hukuk devleti ile uyum içinde olduğuna ilişkin ilk işarettir. Aynı şekilde bu yargılama usulünde iddia makamı cezaya tek başına hükmetmemekte, aksine şüphelinin spesifik bir yaptırım ile yaptırma tabi tutulmasını mahkemeden talep etmektedir. Bize göre cezanın (yukarıda anılan eleştirilerimiz çerçevesinde adil şekilde) belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi süreçlerinin iddia makamına bırakılması sorunlu görünse de talepnameyi inceleyen mahkemenin seri muhakemeye ilişkin tüm koşulları inceleyebiliyor olması, belirlenen ve bireyselleştirilen ceza veya güvenlik yaptırımına müdahale edebiliyor olması (talepnamenin düzeltilmesi amacıyla iadesi mümkündür. Bkz. Yön. m. 13/2) ve en nihayetinde hükmü talep doğrultusunda bizzat mahkemenin kuruyor olması bu sürecin hukuk devleti ilkelerinden uzaklaşmadan sonuçlandırılabilmesine işaret etmektedir. Kanaatimizce mahkemenin bu durumda hükmü, talepnameyi düzeltilmesi için iade etmeden değiştirebilme imkânının bulunması daha yerinde bir düzenleme olacaktır. Kanun düzenlemesinden doğrudan anlaşılamazsa da mahkeme böyle bir işlem yapabilmelidir.⁷⁷ Ancak burada da

⁷⁵ Kaşlı, Enver, Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargeining), Seçkin, Ankara, 2017, s. 29.

⁷⁶ Leipold/Wojtech, ZRP 8/2010, s. 243.

⁷⁷ Aksi yönde Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 272.; Fransız uygulamasında hâkim talepname doğrultusunda hüküm kurmayacaksa, yaptırımı ağır yahut hafif bulursa, talebi reddedip dosyanın genel hükümlere göre yürütülmesini

talepname dışına çıkma söz konusu olacağından mahkemece belirlenen ve bireyselleştirilen yeni sonuç cezanın şüpheli tarafından müdafii huzurunda özgür iradesi ile onaylanması gerekmektedir; seri muhakeme süreci iddia ve savunma makamlarının uzlaşısını aradığından (daha doğrusu savcının belirlediği yaptırımın şüpheli tarafından kabulü söz konusu olduğundan) yapılan değişikliklere Cumhuriyet savcısının da itiraz etmiyor olması gerekmektedir; savcı yahut şüphelinin itirazı halinde talepname mahkemece reddedilmeli yahut eksikliklerin giderilmesi amaçlı iade edilmelidir. Reddedilme durumunda sürecin olumsuz sonuçlandığı gerekçesi ile soruşturmaya genel hükümlere göre devam edilmelidir. Kanunda yer verilmemiş olmasına rağmen ilgili yönetmelikte talepten düzeltilmesi amaçlı iade edilebileceğine yer verilmiştir.⁷⁸ Kanaatimizce, ilgili düzenlemeyi niteliği gereği mahkemece düzeltilebilecek bir eksiklik söz konusuysa mahkemenin bu düzeltmeyi re'sen yapabilmesi gerektiği şeklinde anlamak gerekmektedir. Bu yorum hukuk devletine yaraşır bir yorum olacaktır. Zira cezanın belirlenmesi, bireyselleştirilmesi ve hüküm kurma yargılama makamına tanınmış bir yetkidir ve yargılama makamı kural olarak suçun nitelendirilmesi ve yaptırımın belirlenmesi açısından iddianame (talepname) ile bağlı değildir. Bu halde hükmedilmek üzere mahkemece belirlenen sonuç cezanın (yaptırımın) şüpheli, müdafii ve Cumhuriyet savcısınca kabul edilmesi gerektiği, aksi durumda sürecin olumsuz sonuçlanmış sayılacağını yeniden vurgulayalım. Belirttiğimiz bu işlemlerin yapılması asliye ceza mahkemesinde yürütülen talepten incelenmesi ve hüküm kurma evrelerinde söz konusu olacağından Cumhuriyet savcısının değişiklik öngören bu dosyalarda mahkemede hazır bulunması aranabilir (hazır bulunmaya ilişkin açıklamalarımıza yukarıda yer vermiştik). Cumhuriyet savcısının talepname ile ceza teklifinde bulunması ve bu teklifin de incelenerek asliye ceza mahkemesince bir nev-i hükme dönüştürülmesi muhakeme sürecini keyfiyetten uzaklaştırmakta ve hukuk devletine yaraşır seri bir muhakemenin asgari zemini böylece oluşturulmuş bulunmaktadır.⁷⁹ Gerçekten de seri muhakeme usulünün koşullarının oluşup oluşmadığının mahkeme tarafından denetleniyor olması ve mahkemenin yukarıda anılan müdahalelerde bulunulabiliyor olması (önerdiğimiz hususlarda müdahalede bulunabilmesi), seri muhakeme usulünde keyfiyetin önüne geçebilecek kuvvetli bir argümandır.

Yukarıda değindiğimiz üzere, ceza muhakemesine eklenecek yeni kurumlar, ceza muhakemesi sürecine hâkim ilkelerle uyum içinde

sağlayabilmektedir; ancak yaptırımda değişiklik yapması mümkün değildir. Hamdan, 2017, s. 83, s. 170 dipnot 806 ve s. 181.; Benzer İspanyol uygulaması için bkz. Navarro, ZStW 123 (2011), Heft 1, s. 165.

⁷⁸ Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği m. 13/2 (Kısaca Yön. m.) (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191231M4-2.htm> 26.05.2020). Ayrıntılı bilgi için aşağıda yer verilen açıklamalara bakınız.

⁷⁹ Leipold/Wojtech, ZRP 8/2010, s. 244.

olmalıdır. Hukuk devleti ilkesinin, doğru bir ifade ile hukuk devleti olmanın gereklerinden biri de kişinin yargılama dilini bilmiyor olması yahut engel dolayısıyla algılayamıyor olması hallerinde adil yargılanmanın, meramını aktarabilme ve isnadı öğrenebilmenin ön şartı olan tercümandan faydalanma hakkıdır. Kanun koyucu seri muhakeme usulünde de bu ilkeye riayet edilmesi gerektiğini vurgulama adına tercümandan faydalanma kurumuna yer vererek hukuk devletine yaraşır bir muhakemeyi mümkün kılmaya çalışmıştır.⁸⁰

Sonuç olarak hukuk devleti ilkesi çerçevesinde kanun koyucunun düzenlemiş olduğu seri muhakeme usulünü değerlendirdiğimizde bu usulün uygulaması ile hukuk devleti ilkesinin ihlal edilmediğini iddia edebilmek için mevcut kanun düzenlemelerini Cumhuriyet savcısının hüküm vermesi şeklinde yorumlamamak ve bu şekilde anılmasını gerektirecek yeni kanun düzenlemelerine yer vermemek elzemdir. Seri muhakeme usulünde Cumhuriyet savcısı hükmü vermez (vermemeli), aksine hüküm verilmesini teklif eder.⁸¹ Daha doğru bir ifade ile Cumhuriyet savcısı talepname ile hükmün Cumhuriyet savcısının belirlediği doğrultuda tesis edilmesini teklif eder; hükmü teklif doğrultusunda yahut değiştirerek verme yetkisi ise mahkemede kalmalıdır.

B. SERİ MUHAKEME VE KUSUR İLKESİ

Bilindiği üzere ceza hukukunda kusursuz ceza olmaz ilkesi geçerlidir (nulla poena sine culpa). Kişinin kusurlu olduğunun tespiti halinde kendisine ceza verilebilmektedir ve bu ceza ancak kusuru ile orantılı verilebilmektedir. Bu ölçüte uyulmadan verilecek her türlü ceza mahkûmiyeti hükmü, keyfi ve kusur ilkesine aykırılık dolayısıyla hukuk devleti ilkesine aykırı olacaktır. Seri muhakeme usulünde bu ilkeye riayet edilip edilmediğini öğrenmek için seri muhakeme usulünün bir kimsenin kusurlu olup olmadığını tespit etme konusunda öngörmüş olduğu prosedürü incelemek gerekmektedir.

Seri muhakeme usulünün uygulanabilmesi için failin kusurlu olması gerektiği, kanun koyucunun seri muhakemeye bağladığı neticelerden çıkarılabilmektedir. Kanun koyucu hükmedilecek ceza mahkûmiyetinde Cumhuriyet savcısına bir cezada indirim yetkisi tanıdığından, bu usulün uygulandığı yerde kişi ceza alacak bir fail olmalıdır. Türk ceza hukuku sisteminde bir kimsenin ceza alabilmesinin

⁸⁰ Yönetmelik m. 5/5; CMK m. 202.; İsviçre hukukunda kanun düzenlemesinde hızlandırılmış ceza yargılamalarında tercümandan faydalanma hakkına yer verilmemiş olmasına rağmen doktrin kişinin AIHS m. 6/3-e gereği tercümandan faydalandırılması gerektiği görüşündedir. Bkz. Staffler, Lukas, "Das Recht auf Sprachunterstützung im Strafverfahren nach Art. 6 Abs. 3 lit e EMRK", in ZStrR 138/2020, s. 34.

⁸¹ Doktrininde bu usul kimi yazarlarca "hüküm önerisi" olarak temellendirilmektedir. Hamdan, 2017, s. 74; Staffler, s. 34.

önkoşulu ise fiili işleme esnasında kusurlu olmasıdır (istisnaları mevcuttur: a.l.i.c.); o halde seri muhakeme usulüne başvurabilmede kişinin kusurlu olması şarttır. Nitekim kanun koyucunun CMK'nın 250. maddesinin 12. fıkrasında yer vermiş olduğu düzenleme de bizi kanun koyucunun kusur ilkesini seri muhakeme usulünde de geçerli tuttuğu sonucuna götürmektedir. Kişinin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, sırf nedensellik bağı kurulabiliyor diye seri muhakeme usulüne tabi tutulması ve cezalandırılması hukuk devletine de yaraşmayacaktır. Ancak genel usullere göre yapılan ceza yargılamasında mahkemenin yaptırım türünün tercihi ve cezanın belirlenmesi süreçlerinde dikkate aldığı kusurun tespiti ve ağırlığının seri muhakeme usulünde nasıl tespit edileceği ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir. Peki, seri muhakeme usulünün uygulamasında kişinin, fiili işleme esnasında kusurlu olup olmadığına tespiti nasıl mümkün olacaktır; kim, hangi usulle bu değerlendirmeyi yapacaktır? Kanaatimizce Cumhuriyet savcısı kişi hakkında seri muhakeme işlemlerinin uygulamasına başlamadan önce kişinin fiili işleme esnasında kusur yeteneğine sahip olup olmadığını ve fiili işlemede kusurunun bulunup bulunmadığını (kusurluluk tespiti) tespit etmelidir. Kişinin kusur yeteneğinin olmadığı yahut kusurlu bir fiilin olmadığına tespiti halinde kişiye ceza verilemeyeceği için seri muhakeme usulünün de işletilmemesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.⁸² Şüphelinin kusurunun varlığı tek başına yeterli olmayacaktır. Bu kusur oranının da hakkında hükmedilecek cezanın belirlenmesinde belirleyici (etkili) olması gerekmektedir. Seri muhakeme usulü uygulamasında kanun koyucu cezanın belirlenmesinde (temel cezanın tespitinde) TCK m. 61/1'in dikkate alınmasını şart koştuğundan, C. savcısı TCK m. 61/1-f bendi gereği failin kusurunun ağırlığını da hesaba katmalıdır.

Ceza hukukumuz kusursuz failin cezalandırılması yolunu kapatmış olduğundan seri muhakeme usulü uygulamasında failin kusurunun tespiti ve kusuru oranında cezanın belirlenmesi önem arz etmektedir. Aksi durumda kusursuz failin ceza sorumluluğunu üstlenmesi yoluyla bir ceza yaptırımına tabi tutulması neticesi ortaya çıkacağından, hukuk devleti ilkesi ve kusursuz ceza olmaz ilkesi ihlal edilmiş olacaktır, ki hızlandırılmış bir muhakeme adına bu ilkeler feda edilemez.⁸³ Mevcut düzenlemeler ışığında kusur ilkesine seri muhakeme usulünde ekseriyetle sadık kalındığı görülmektedir. Ancak cezanın belirlenmesinde TCK m. 61/1'in devamı fıkralarının dikkate alınmaması kusur oranında sonuç cezanın belirlenmesi konusunda adaletli olmayan sonuçların doğmasına sebebiyet verebilmektedir.

⁸² Bernauer, Christof, "Das Schuldprinzip im Strafbefehlsverfahren", in ZStrR 136/2018, s. 385 vd.

⁸³ Bernauer, ZStrR 136/2018, s. 387.

C. SERİ MUHAKEME VE DOĞAL HÂKİM İLKESİ

Seri muhakeme usul uygulamasında bir kamu davası açılmamakta, bunun yerine mahkeme tarafından savcılıktan gelen talepname doğrultusunda hüküm kurularak süreç sonlandırılmaktadır. Böylece davasız hükme bağlanan somut olayda “davasız yargılama olmaz ilkesi” ve “kovuşturma mecburiyeti ilkesi” yerine getirilememektedir. Zira kamu davasının açılması, teknik olarak mahkemenin iddianameyi kabul etmesi ile başlamaktadır (kamu davasının açılmasında mecburiyet). Ortada bir iddianame yoksa bir kamu davasından (kovuşturmadan), bir yargılamadan ve teknik anlamda bir hükümden bahsetmek kolay olmayacaktır. Ancak kanun koyucu seri muhakeme neticesinde hükmedilen cezayı mahkûmiyet hükmü olarak kabul etmekle seri muhakeme usulünü bir (özel) hüküm kurma şekli olarak kabul etmiş olduğunu göstermektedir. Ceza hukuku ihtilaflarının zorunlu olarak kamu davasına dönüştürülmediği kurumlar hukuk sistemimizde mevcut olduklarından (kamu davasının açılmasında takdir yetkisi) ve ceza hukuku ihtilaflarının uzlaştırma, önödeme gibi kurumlarla sonuçlandırılması mümkün olduğundan, kanaatimizce davasız yargılama olmaz ilkesinden belli şartlar altında —seri muhakemeyi mümkün kılma adına— kısmen de olsa taviz verilmesi doğal hâkim, adil yargılama ilkelerini ve hukuk devletine yaraşır bir yargılamanın asgari güvencelerini (ciddi şekilde) ortadan kaldırmayacaktır.

Kovuşturma evresinin kural olarak halka açık olması ve mahkemenin/hâkimin ceza yargılamasında belirleyici olması hukuk devletinin gereklerindedir. Ancak seri muhakeme usulünde bu usulden uzaklaşıldığı ve kapalı kapılar ardında hükümler kurulduğu iddia edilebilecektir. Seri muhakeme aşamasının soruşturma sürecinde bilhassa bilgilendirme ve teklif aşamasında sürecin yalnızca şüpheli ve müdafii (ki bu durumda mağdur yahut suçtan zarar görenin hazır bulunabileceğine dair bir düzenleme de bulunmamaktadır) arasında yürütülmesi doğaldır. Zira genel hükümlere göre yürütülen soruşturma evresi de yazılı ve gizlidir. Ancak talepten önce incelenmesi ve hüküm kurulması evrelerinde seri muhakeme sürecinin herkese açık olmaması sorun teşkil etmektedir.⁸⁴ Fransız Anayasa Mahkemesi talepten önce incelenmesi, şüpheli ve müdafinin dinlenmesi ve hüküm süreçlerinin halka açık olmamasını anayasaya aykırı bulup iptal ettikten sonra duruşma salonlarında ve veya özel tahsis edilmiş odalarda yürütülen bu süreçlerin halka açık olması kural olarak zorunlu hale gelmiştir.⁸⁵ Bizdeki düzenlemenin de genel hükümlere göre yapılacak kıyasla bu şekilde okunması yerinde olacaktır. Zira bu evreye kimlerin katılacağı sınırlı sayıda sayılmamış ve evrenin halka kapalı olarak yürütüleceği belirtilmemiştir. Uygulamada asliye ceza mahkemesindeki sürecin halka açık yapıldığı gözlemlenmektedir.

⁸⁴ Hausel, ZfRP 1994, s. 95.; Oehen, 2019, s. 105.

⁸⁵ Karar ve açıklamalar için bkz. Hamdan, 2017, s. 80.

D. SERİ MUHAKEME, AKLANMA HAKKI (MASUMİYET KARİNESİ) VE ETKİN SORUŞTURMA GEREKLİLİĞİ

Ülkemizde soruşturma konusu yapıлып iddianame düzenlenen dosyaların büyük bir çoğunluğunun beraat ile neticelendiği bilinen bir gerçektir; birçok ülkenin açılan dosyalardan beraat ile neticelendirdiği oranlar %5'in altında iken, bizde bu oranın %45 olması ise olayın vahametini göstermektedir.⁸⁶ Şeklen usulüne uygun başlatılmış bir soruşturma tek başına bu kişilerin masum oldukları gerçeğini ortadan kaldırmayacaktır. Bu kimselerin suçlu oldukları ancak usulüne uygun yürütülen bir kovuşturma sonucu verilmiş kesin bir mahkûmiyet hükmünün varlığı halinde tespit edilmiş olacaktır. Kesin hüküm verilinceye kadar bu kimseler masumiyet karinesi ilkesinden faydalanmaya devam etmektedirler. Ancak seri muhakeme usulünde, genel hükümlerden ayrıldığından bir iddianame ve bir hükmün varlığından teknik anlamda söz etmek mümkün değildir. Hakkında seri muhakeme usulüncü hüküm verme süreci yürütülen kişi hakkında ise en nihayetinde bir mahkûmiyet kararı verilmektedir.⁸⁷ Etkin bir soruşturma yapılsaydı kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile sonuçlanacak birçok dosya veya genel hükümlere göre yürütüldüğünde beraat ile sonuçlanacak birçok dosya bu durumda mahkûmiyet ile sonuçlanacaktır. Bu halde kişinin aklanma yahut başkaca sebeplerle beraat alma ihtimalinin önü kapanmış olacaktır. Söz konusu durumu hukuk devleti ve masumiyet karinesi ile uyumlu addetmek ise kolay görünmemektedir. Ancak benzer düzenlemelerin uzlaştırma ve önödeme uygulamalarında da ortaya çıktığı görüldüğünden ve şüphelinin süreci hüküm kuruluncaya kadar her an genel hükümlere göre yapılacak genel muhakemeye dönüştürme imkanının varlığından yola çıkılarak bu usulün çalışmamızda vurgulanan hususlara dikkat edilerek yürütülmesi halinde masumiyet karinesini ciddi derecede ihlal etmeyeceğini söylemek mümkündür.

⁸⁶ Japonya'da açılan davaların %1'i, Almanya'da %4'ü, İngiltere'de %10'u beraat ile sonuçlanmaktayken Türkiye'de açılan davaların %45'i beraat ile sonuçlanmaktadır. Bu ise Türkiye'de etkin soruşturmanın yürütülemediğini göstermektedir. Diğer ülke verileri ile yapılmış karşılaştırma için bkz. Kaşlı, 2017, s. 124 vd.

⁸⁷ Seri muhakeme usulü neticesinde hakkında bir cezaya hükmedilen kişinin, ilgili cezanın kesinleşmesinden sonra yeni bir suç işlemesi halinde işlemiş olduğu ve seri muhakeme usulüne göre mahkûm edildiği ilk suç sonradan işlediği suçun infazına tekerrür bağlamında etki edebilecektir. Ancak belirtmek gerekir ki önceden işlemiş olduğu suça ilişkin mahkûmiyet kesinleşse ve tekerrür koşulları oluşmuş olsa da kişi hakkında işlemiş olduğu yeni suçtan dolayı seri muhakeme usulüne başvurulabilecektir. Zira tekerrür cezanın belirlenmesini değil, infazı etkilemektedir ve kanun koyucu tekerrür ve veya itiyadi suçluluğu bu usulün uygulanmasına engel olarak düzenlenmemiştir. Mükerrirlere ilişkin yargulamada seri muhakemenin dolayısıyla cezada indirim uygulanmaması gerektiğine ilişkin eleştiri için bkz. Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 265.; İtalyan uygulamasında itiyadi suçlular ve mükerrirler için bu usulün uygulanmayacağı düzenleme altına alınmıştır. Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 605.

Etkin bir soruşturma ise soruşturmanın yürütülmesi neticesinde kişinin suçu işlediği kanaatinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkmasından sonra seri muhakeme usulüne geçilmesi ile mümkündür. Kişinin suçu işlememiş olabileceğine ilişkin şüphenin varlığı halinde şüpheden sanık (şüpheli) yararlanır ilkesi gereği, kişi hakkında doğrudan seri muhakeme usulüne başvurulmamalıdır.⁸⁸ Aksi durumda şüpheden sanık yararlanır ilkesi ihlal edilmiş olacaktır. Kanaatimizce mevcut düzenleme karşısında savcının doğrudan genel hükümlere göre soruşturma yürütmesi ve iddianame düzenlemesi mümkün olmadığından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmelidir. Bahsi geçen kaygıların teorik düzenlemelerle giderilmesi zorunlu değildir; aksine uygulamanın değişmesi ve etkin bir soruşturmanın tesisi ile masumiyet karinesi ve şüpheden sanık yararlanır ilkelerine ilişkin kaygılar büyük çoğunlukla ortadan kalkmış olacaktır. Etkin bir soruşturmanın yapılabilmesi için gerekli her türlü yasal düzenlemenin Ceza Muhakemesi Kanunu'muzda ve sair mevzuatımızda mevcut olduğu ortadadır. Seri muhakeme usulüne başvurmada şüphelinin suçu işlediğini yahut sorumluluğunu kabul ettiğini beyan etmesi de tek başına kişinin o suçu işlediği konusunda yeterli kabul edilmemelidir. Zira bir kişinin masum olmadığı maddi delillerle, her türlü şüpheden arınmış şekilde ortaya konmadığı sürece verilecek her mahkûmiyet hükmü şüpheden sanık yararlanır, masumiyet karinesi, adil yargılanma hakkı, aklanma hakkı, aleyhine beyanda bulunmaya zorlanma yasağı ilkelerine aykırılık teşkil edecektir.

Seri muhakeme usulünde kişinin genel hükümlere göre yapılacak olası bir yargılamaya oranla daha az bir ceza alacağı uygulanan zorunlu indirim dolayısıyla neredeyse kesin olduğundan (temel cezanın belirlenmesine ilişkin eleştirilerimizi yukarıda dile getirmiştik) çoğu kişi/şüpheli, masum olmasına rağmen (genel hükümlere göre yapılacak yargılamada mahkemenin de Cumhuriyet savcısı gibi düşünebileceği ve kendisini mahkûm edebileceği kaygısıyla) bu usulün uygulanmasını tercih edebilecektir. Masum yahut haklarında suçu işlediklerine ilişkin yeterli delil bulunmayan kimselerin bu süreçte mağdur edilmemeleri ancak etkin bir soruşturma ile mümkün olacaktır. Bu durumda Cumhuriyet savcılarında ciddi bir iş düşmektedir. Adli birimlere yansımış her vakıayı seri muhakemeye dönüştürmek, kişileri sürecin en başından itibaren suçlu addetmek olduğundan tehlikeli olacaktır. Kişinin suç işlediği konusunda her türlü şüphe giderilmeden, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi gereken hallerde bu karar verilmeden yahut seri muhakeme usulünün uygulamasında ön-şart kabul edilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi —şartlarının oluşmuş olması halinde— uygulanmadan seri muhakeme işlemlerine başlamak masum kimselerin mahkûm edilmelerine sebebiyet verebileceğinden adil

⁸⁸ Alman ceza kararnamesi/emri düzenlemesinde mahkemenin bu gerekçe ile ceza kararnamesini reddetmesi gerektiği ve bu reddin iddianamenin iadesi ile benzer sonuçlar doğuracağı belirtilmiştir. Bkz. ACMK m. 408/2.

yargılanma bağlamında sorun teşkil edebilecektir. Teorik düzenlemelerle yeterli yetki ve donanımına sahip kılınmış Cumhuriyet savcısı şüpheliyi giderme adına delil toplama işlemlerini pratikte olabildiğince etraflı yürütülmelidir. Bu şekilde yürütülen etkin bir soruşturma, masum kimselerin lekelenmesini engelleyeceği gibi gerçek suçluların cezasız kalma ihtimalini de en aza indirgemiş olacaktır.⁸⁹

Sonuç olarak seri muhakeme süreci ile, hızlandırılmış bir hüküm verme arzu edilmekte ise de kişilerin masum olma ihtimallerinin, masumiyet karinesinin seri bir muhakemeye feda edilmesi kabul edilemezdir. Uygulamanın bu ilkeleri tesis edecek şekilde gelişme göstermesi dileğimizdir.

E. SERİ MUHAKEME VE ŞÜPHEDEN SANIK YARARLANIR İLKESİ

Yukarıda anılan ilkelerin değerlendirilmesinde sık sık yer verdiğimiz üzere geniş anlamda ceza hukukuna ve ceza muhakemesi hukukuna hâkim ilkelerden biri de şüpheden sanık yararlanır ilkesidir. Masum olabilmek ihtimali olan bir kimseyi cezalandırmak yerine masum olmayabilecek bir kimsenin cezasız kalmasını göze alan kanun koyucu, kişinin işlenen suçu işlediğine ilişkin kesin bir kanaatin oluşmamış olması halinde serbest bırakılması (beraat etmesi) gerektiğini bu ilke ile perçinlemiştir (CMK m. 223/2-e). O halde hangi yargılama usulüne göre yürütülürse yürütülsün, kişinin ilgili suçu işlediği her türlü şüpheden arı şekilde ortaya konmadıkça hakkında mahkûmiyet kararı verilemeyecektir (CMK m. 223/5). Masumiyet karinesi ile doğrudan bağlantılı olan bu ilkeden vazgeçmek mümkün olmadığından, seri muhakeme düzenlemesinde yer verilen yeterli şüphe kavramının klasik iddianame için aranan yeterli şüpheden daha sıkı koşullara bağlanması gerekmektedir. Kanaatimizce mahkûmiyet kuşkusundan arınmış %100 mutlaklık aradığından, seri muhakeme usulünde de kişinin suçu işlediği her türlü kuşkusundan arınmış şekilde ortaya konmalıdır.⁹⁰ Aksi durumda kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilmelidir. Bu ise seri muhakeme usulünün yürütülmesinin basit şüphe yerine kuvvetli şüphe (ya da her türlü şüpheden arınmış kesin kanaat) şartına bağlanması gerektiğini göstermektedir.

Seri muhakeme usulünün kabulü halinde kişinin mahkûm edilmesi mutlak olduğundan (HAGB vs. istisnai haller hariç, ki bu hallerde de kişinin suçu işlediğinin sabit olması şarttır) burada aranacak ölçü şüphe derecesi (basit, yeterli, makul, kuvvetli şüphe vs.) olmayıp, şüpheden arınmış kanaat olması gerekmektedir. Bu sebeple seri

⁸⁹ Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 260.

⁹⁰ Aynı yönde görüşler için bkz. Kindhäuser/Schumann, *Strafprozessrecht*, 5. Aufl., 2019, § 26, kn. 15; Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. B., s. 137.; Benzer yönde Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 298.

muhakeme usulüne başvurma kişinin suçu işlediği konusunda herhangi bir tereddüt bulunmayan hallerde mümkün olmalıdır. Talepnamenin düzenlenmesi kuvvetli şüpheli de geride bırakacak kuvvette ve şüpheden arınmış olmalıdır.

F. SERİ MUHAKEME VE ETKİN SAVUNMA İMKANININ TANINMASI ZORUNLULUĞU

Ceza muhakemesinde şüpheliye (sanığa) tanınan temel güvencelerden biri de haklarını savunması için müdafiden faydalanabilmesidir. Müdafî, kişinin soruşturma ve kovuşturma aşamasında haklarını savunmak ve kişinin adil bir yargılama geçirmesini güvence altına almak için görev/hizmet üstlenmektedir. Kişinin haklarını etkin şekilde savunulabilmesi için müdafîye gerekli zaman ve imkânın tanınması gerekmektedir. Oysa hızlı yürütülen bir yargılamada müdafinin etkin bir savunma yapması pratikte imkansızdır. Bu ise adil bir yargılamanın yapılmadığına işaret edebilecektir. Kanaatimizce müdafinin tam anlamıyla etkin savunma yapması bu çerçevede seri bir muhakemeyi mümkün kılmaya adına ikincil plana atılmış; kısıtlanmıştır. Seri muhakeme usulünün uygulamasında müdafîye tanınan güvenceler ışığında ele alındığında etkin savunma imkanının sunulmasına getirilen kısıtlama hukuk devletinde, seri bir muhakemeyi tesis için zorunlu ve orantılı bir kısıtlamadır.⁹¹

G. ARA DEĞERLENDİRME

Ceza muhakemesi hukukuna getirilen seri muhakeme usulünün, mevcut düzenlemeler bakımından pürüzsüz olmadığını belirtmek gerekmektedir. Yukarıda ele aldığımız ilkelerin bir kısmının seri/hızlı bir muhakeme için feda edilebileceğini, salt bu sebeple kişinin adil yargılanma hakkının elinden alınmış sayılmayacağını belirttik. Ancak diğer ülke uygulamaları ile karşılaştığımızda etkin bir soruşturmanın uygulanmadığı ceza yargılamamızda seri muhakeme usulüne başvuru için yeterli şüphenin aranması masumiyet karinesi, aklanma hakkı ve şüpheden sanık yararlanır ilkeleri bakımından yeterli teorik ve pratik güvenceleri sağlayamamaktadır. Seri muhakeme düzenlememizin teorik/normatif düzenlemesinde yeterli şüpheliyi aşan bir şüphe derecesinin aranması (yukarıda değindiğimiz üzere şüpheden arınmış bir kanaatin aranması), mahkûmiyet neticesi ile daha uyumlu olacağı için arzulanan ilk değişiklik talebimizdir. Ancak normatif düzenlemelerin yeterli olmayacağı aşikardır. Bunun için öncelikle etkin soruşturma uygulamasının bilhassa seri muhakeme sahası için bir an önce yerleşik hale gelmesi şarttır. Etkin bir soruşturmanın tesisinde iddia makamına önemli bir görev düşmektedir. Soruşturmanın etkin olarak

⁹¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin de bu yönde kararları mevcuttur. Bkz. Meyer, 2017, s. 430.

yürütülmediği ceza yargılaması uygulamamızdaki olası ilke ihlallerine ilişkin tehlikeleri gidermenin bir diğer yolu ise, yargılama makamının seri muhakeme sürecindeki aktif rolünün normatif düzenlemelerle daha etkin hale getirilmesi olacaktır. Bu çerçevede yargılama makamına ilişkin mevcut düzenlemelere ilişkin yorumlarımızı klasik ceza yargılaması doğrultusunda yaparak, yargılama makamının seri muhakeme sürecinde belirleyici olmasını sağlamak kısmen de olsa mümkündür. Yukarıda bu şekilde yorumlama için normatif düzenlemelerdeki verilerden faydalanarak bir yorum geliştirmeye çalıştık. Ancak bu değerlendirmelerimiz normatif düzenleme eksikliğini gideremeyeceğinden bu konuda kanun koyucunun talepten önce inceleme, yaptırımın belirlenmesi ve hükmün kurulması aşamalarında yargılama makamının yetkilerini artırıcı düzenleme yapmasına ihtiyaç vardır.

Sonuç

Seri muhakeme usulünün ceza muhakemesinde yargının iş yükünü azaltacağını ve bu pratik fayda için de olsa haksızlık içerikleri düşük (sınırlı sayıda) suç tipi için öngörülmüş olan seri muhakeme usulünün ceza muhakemesi sistemimizde korunması gerektiğini düşünmekle birlikte, seri muhakeme usulüne ilişkin uygulamanın ciddiyetle yürütülmemesi halinde birçok masum insan hakkında mahkûmiyet kararı verilebilme ihtimalinin/tehlikesinin göz ardı edilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Ceza hukuku uygulamaları ülkemize oranla daha çok oturmuş hukuk sistemlerinde dava konusu edilen dosyaların yüzdelik olarak çok düşük bir oranının beraat ile neticelendiği bizde ise bu oranın neredeyse yarı yarıya olduğu düşünüldüğünde bizdeki soruşturmaların çok etkin yürütülmediği neticesi ortaya çıkmaktadır, ki bu durumda seri muhakeme yolu ile mahkûmiyetle neticelenen dosyaların yarısı normal şartlarda beraat ile neticelenebilecek dosyalar olacaktır. Böyle bir neticenin ortaya çıkması adil yargılanma hakkı başta olmak üzere birçok hukuk devleti ilkesini, birçok ceza muhakemesi ilkesini ihlal edecektir. Bu sebeple birinci önerimiz etkin bir soruşturmayı mümkün kılacak uygulama ciddiyetinin tesis edilmesidir. İkincisi seri muhakeme usulüne başvurmada asgari derece olarak kabul edilen yeterli şüphe kavramının yerine hükmün kurulmasında olduğu gibi mahkûmiyet kanaati oluşturacak kuvvetli şüphe kanaatinin (veya şüpheye yer bırakmayacak kanaatin) Cumhuriyet savcısında oluşmuş olmasının seri muhakeme usulüne başvurmada aranmasının zorunlu kılınmasıdır; zira yeterli şüphe akabinde beraat ihtimalinin de olabildiği ceza yargılamalarında iddianamenin düzenlenmesi için aranan derecedir. Oysa bu muhakeme usulünde talepname (iddianame) ile kişinin mahkûmiyeti belirlenmekte ve bu ilgili mahkeme tarafından aynı doğrultuda mahkûmiyet hükmüne dönüştürülmektedir, hükmün beraat olma ihtimali ortadan kalkmıştır; o halde kişinin o suçu işlediğine dair tereddüde yer bırakmayacak

derecede şüpheli ve delile ulaşmak seri muhakemenin ön koşulu olmalıdır; bu ise etkin bir soruşturma ile mümkündür. Etkin bir soruşturma yürüten Cumhuriyet savcısı yukarıda anılan –beraat ile sonlanabilecek– birçok dosyayı kovuşturmaya yer olmadığı kararı vererek sonlandıracağı için, bu kimseler hakkında masumiyet karinesi ve şüpheden sanık yararlanır ilkelerinin gerekleri yerine getirilmiş olacaktır. Bu ise yukarıda anılan yanlış mahkumiyetlerin önünü büyük ölçüde kapatacaktır.

Seri muhakemede kısaltılan süreç teorik olarak yalnızca genel usullere göre yapılan yargılamanın kovuşturma aşaması olsa da nedense uygulamada (şüpheli süreci kabul ettiğinden olsa gerek) bu suç tiplerinin soruşturma usulleri de kısaltılmaktadır; şüpheli süreci kabul ediyor diye etkin soruşturmadan ve maddi gerçeğin araştırılması gerekliliği ilkesinden vazgeçilmektedir.⁹² Oysa kanun koyucu etkin bir soruşturmadan vazgeçmemekte aksine, eninde sonunda mahkûmiyet alacak kişinin kovuşturma evresini kısaltıp kişinin bir an önce yargılama sürecinden kurtarılmasını ve böylece ilgili dosyaya mümkün olduğunca az zaman ve az para harcanmasını amaçlamaktadır. Kanaatimizce seri muhakeme usulünün uygulanması ve dolayısıyla kişinin mahkûm edilmesi, yalnızca basit şüpheli ve kişinin ikrarına (suçu kabul etmesine) bağlanmamalıdır. Kişinin suçlu olduğu genel hükümlere göre yapılan uygulamada olduğu gibi şüpheden arı bir şekilde ortaya –maddi delillerle– konulmalıdır. Kanun koyucu bu usulü getirmekle etkin soruşturmadan vazgeçmemekte aksine kovuşturma evresi bulunmadığından daha titiz şekilde yürütülmesini arzu etmektedir. Aksi bir kabul adil yargılama ve masumiyet ilkelerinden vazgeçildiği sonucu doğuracağından seri muhakeme uygulamasını hukuk devletine yaraşır olmaktan çıkaracaktır.⁹³

Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi faaliyetinin Cumhuriyet savcısında kalması sürecin hızlı ve üç makam arasında koordineli yürütülmesine katkı sağlayacaktır. Ancak kanaatimizce bu şekilde düzenlenen talepten mahkemece incelenmesi aşamasında belirlenen ve bireyselleştirilen cezanın/yaptırımın değiştirilmesi ve veya düzeltilmesi takdirinin mahkemeye verilmesi ve bu değişiklikleri kabul ve veya ret yetkisinin yine hakkında hüküm kurulacak olan kişinin, müdafinin ve savcının kabulüne bırakılması ve bu konuda düşünceleri için süre tanınması, adil bir yargılamanın ve seri muhakemenin ruhuna daha uygun olacaktır.⁹⁴

Seri muhakeme usulü ve yaptırım üzerinde doğurduğu etkiler dikkate alındığında kanun koyucunun kısmen de olsa caydırıcılıktan ve

⁹² Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 585.

⁹³ İtalyan uygulaması kişinin suçluluğunun ispatını tamamen maddi delillere dayandırılarak yapılmasını öngörürken, Fransız uygulaması bunun yanı sıra şüphelinin suçluluğunu kabule bağlamaktadır. Bkz. Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 601.

⁹⁴ Benzer yönde Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, ASBÜ-HFD 2019/2, s. 270.

ceza hukukunun genel ve özel önleme amacından taviz verdiğini söylemek mümkündür. Kanun koyucunun ceza hukuku yaptırımlarından beklenen faydalar yerine, pratik faydacılığa yöneldiğini söyleyebiliriz.⁹⁵ Caydırıcılık azalmakta zira fail normal usule oranla daha az cezaya mahkûm olmaktadır, daha az cezanın hakkıyla infazı ve veya cezaevi koşullarında infazı ihtimali ise bu sebeple düşmektedir. Aynı şekilde kişiye verilen ceza ve infazın kısılması ve veya dışarda sürdürülmesi ise cezanın toplum üzerinde ve fail üzerinde etkisini düşürmektedir. Ancak hükmedilen ceza mahkumiyetinin fail ve toplum üzerindeki etkisinin ise azalmakla birlikte devam ettiğini düşünmekteyiz. Ancak biz yine de öğretide ileri sürülenin aksine seri muhakeme ile ceza muhakemesinin ciddiyetine hanel getirildiğini düşünmemekteyiz.⁹⁶ Aksine sürecin hızlı ve hakkıyla yürütülmesi, hükmedilen yaptırımın etkinliğini arttıracığı gibi adil yargılanmaya ve toplumun ceza muhakemesine olan güvenini perçinlemiş olacaktır.⁹⁷ Tabii yukarıda zikredilen tehlikeleri bertaraf edecek bir seri muhakeme uygulaması tesisi şartıyla.

Uzlaştırma kurumunda oluştuğu gibi burada da keyfiyet tehlikesinden bahsedilebilecektir. Normal şartlar altında Türkiye’de açılan kamu davalarının düşük bir oranının mahkûmiyet ile neticelendiği düşünüldüğünde, Cumhuriyet savcılarının yeterli şüphe düşüncesine varmış olmalarına rağmen kişinin normal ceza yargılamasından beraat alma ihtimalleri çok yüksektir.⁹⁸ Ancak Cumhuriyet savcısı kişinin normal bir yargılamada ceza almayacağını düşünmesine rağmen veya bu ihtimali yanlış değerlendirmesi sebebiyle öngörememesine rağmen seri muhakeme usulünü teklif edebilir. Bu halde kişi klasik yargılamayı seçmesi halinde Cumhuriyet savcısınca yapılan ceza indiriminin yapılmayacağını düşünerek seri muhakeme usulünü kabul etmek zorunda kalabilir. Bu ise normal şartlarda beraat ile sonuçlanacak bir dosyanın mahkûmiyet ile sonuçlanmasına sebebiyet verebilecektir.⁹⁹ Açıklanan bu sebeplerden kişinin hakkında seri muhakeme usulüne başvurulmadan önce kişinin somut olayda yeterli

⁹⁵ Benzer yönde Ellobied, s. 212.; Leipold/Wojtech, ZRP 8/2010, s. 244.

⁹⁶ Aksi yönde Ellobied, s. 212.

⁹⁷ Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. B., s. 846.

⁹⁸ Kaşlı, 2017, s. 124.

⁹⁹ Fransız uygulamasında suç kabul odaklı bir süreç izlenirken, İtalya uygulamasında şüpheli suç kabul etme sorusuyla muhatap olmadan belirlenen spesifik cezayı kabul ederek veya genel hükümler yerine kendisine hızlı muhakeme usullerinin uygulanmasını kabul ederek cezada indirim elde etme hakkına kavuşmaktadır. Türk uygulamasında Cumhuriyet savcısının seri muhakeme yolunu seçmesi zorunlu olduğundan ve şüphelinin seri muhakeme usulünün uygulanmasını reddetmesi mümkün olduğundan bu ihtimalin ortaya çıkmayabileceği düşünülse de Cumhuriyet savcısının belirleyeceği ceza miktarını genel yargılamada yer verilmeyen özel bir düzenleme ile yarı oranda indirmesi düzenlemesine yer verildiğinden bu tehlikenin bizim hukuk açısından da mevcut olduğunu düşünmekteyiz. Tablo şeklinde İtalya ve Fransa karşılaştırması için bkz. Coscas-Williams/Alberstein, 2019, p. 601, 604.; Aynı yönde Kaşlı, 2017, s. 138.

şüphe ve delilin bulunmasının yanı sıra kusurunun da bulunup bulunmadığının Cumhuriyet savcısınca tespit edilmesi gerekmektedir.¹⁰⁰ Bu keyfiyet tehlikesinin giderilmesine yönelik kurumlar seri muhakeme usulüne ilişkin düzenlemelerde ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan düzenlemelerde mevcuttur. Etkin bir soruşturmanın yürütülmesi gereği Cumhuriyet savcısına yüklenmiş bir yükümlülüktür. Bu çerçevede yeterli delil ve şüpheye ulaşmamış Cumhuriyet savcısının seri muhakeme usulüne başvurmaması gerektiği, bunun yerine kovuşturmaya yer olmadığına karar vermesi gerektiği aşıkardır. Uygulamanın aksi yönde gelişme göstermesi, iddianame ve seri muhakeme usul uygulamalarının bu konuda hata vermeleri teorik bir sorun (normatif düzenleme eksikliğinden kaynaklı bir sorun) olmayıp uygulama sorunudur. Bu ise teorik düzenlemelerin değiştirilmesi ile değil ancak ve ancak uygulamanın değiştirilmesi ile (teoriye uygun şekilde yürütülmesi ile) mümkündür. Cumhuriyet savcısının bu çerçevede gerekli özeni göstermeden seri muhakeme usulünü çalıştırması ve talepname ile mahkemeden hüküm kurmasını istemesi halinde, ilgili keyfiyeti gidermek, ilgili eksikliği gidermek hala mümkündür. Kanaatimizce mahkeme yeterli delil ve şüphenin bulunmadığı kanaatinde ise CMK m. 250'nin koşullarının oluşmadığı gerekçesi ile (eksik inceleme ve delil toplanması) talepten iadesine karar vermelidir. Cumhuriyet savcısının bu halde kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermesi iç tutarlılık açısından sakıncalı görünmektedir. Ancak kanaatimizce iade sebebini yerinde gören savcılığın kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermesi adil olacaktır. Aksi durumda genel hükümlere göre soruşturmanın yürütülüp iddianamenin düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak seri muhakeme usulü getiriliş amaçları dışında bir uygulamaya dönüşürse Cumhuriyet savcılarında geniş, keyfi bir etki alanı açmış olacak ve hukuk sistemine olan güveni arzulananın aksine zedeleyecektir. Belirttiğimiz kaygılara sebebiyet vermeyecek şekilde uygulanır ve gerekli normatif düzenlemelerle desteklenirse, kurum ile arzulanan pratik faydalar elde edilmiş olacağı gibi hukuk devletine yaraşır adil bir süreç de hem seri muhakeme usulünün uygulandığı hem de (mahkemelere daha çok zaman tanıdığından) bu usule tabi olmayan veya bu usulün uygulanmadığı suç tipleri için tesis edilmiş olacaktır.

¹⁰⁰ Leipold/Wojtech, ZRP 8/2010, s. 244.

KAYNAKÇA

Aldemir, Hüsnü, Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, 2. Baskı, Adalet, Ankara, 2020.

Bernauer, Christof, “Das Schuldprinzip im Strafbefehlsverfahren: nullum mandatum poenale sine culpa?”, in ZStrR 136/2018, ss. 365-390.

Coscas-Williams, Beatrice/Alberstein, Michal, “A Patchwork of Doors: Accelerated Proceedings in Continental Criminal Justice Systems”, in New Criminal Law Review, Y. 2019, V. 22, Nr. 4, pp. 585 – 617.

Elobied, Tarig, Die Entwicklung des Strafbefehlsverfahrens von 1846 bis in die Gegenwart, De Gruyter, Berlin 2010.

Erdem, M. Ruhan / Şentürk, Candide, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi”, CHD – Aralık 2019, Y. 14, S. 41, ss. 573-601.

Ersoy, Uğur, “Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, SÜHFD, C. 28, S. 2, 2020, s. 857-885.

Galeazzi, Christina, “Der Strafbefehl gegen Unternehmen”, in Kurzer Prozess, zu kurzer Prozess – im Wirtschaftsstrafverfahren, EİZ Band 191, 2019, ss. 81-94.

Garland, Lorenz, *Waffengleichheit im Vorverfahren*, Carl Grossmann Verlag, Bern 2019.

Hamdan, Stephanie, (Dissertation) Absprachen im französischen Strafverfahren? Das Verfahren der »Comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité«, Nomos 2017.

Hausel, Uwe, “Ungenutztes Beschleunigungspotential des Strafbefehlsverfahrens?”, in Zeitschrift für Rechtspolitik, 27. Jahrgang, Heft 3, Jahr 1994, ss. 94-96.

Kaşlı, Enver, Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining), Seçkin, Ankara, 2017.

Kızılarşlan, Hakan, “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri”, BUHFD- Kasım-Aralık 2019, C. 14. S. 183-184, ss. 1885-1960.

Kindhäuser, Urs / Schumann, H. Kay, *Strafprozessrecht*, 5. Aufl., Nomos, Baden-Baden 2019.

Koca, Mahmut / Üzülmez, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. B., Seçkin, Ankara, 2020.

Langer, Maximo, "From Legal Transplants to Legal Translations: The Globalization of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure," Harvard International Law Journal 45, no. 1 (Winter 2004), pp. 1–64.

Leipold, Klaus / Wojtech, Michale, "Strafbefehl bis zu zwei Jahren Freiheitsstrafe", Zeitschrift für Rechtspolitik, 43. Jahrgang, Heft 8, Jahr 2010, ss. 243-245.

Meyer, Frank, "Plea Bargaining und EMRK", in Festschrift für Andreas Donatsch, 2017, ss. 427-442.

Mühlemann, David, "Der unzulässige Strafbefehl im abgekürzten Verfahren", in Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis, 2018, ss. 83-94.

Navarro, Alicia Gonzalez, "Absprachen im spanischen Strafverfahren", ZStW 123 (2011), Heft 1, ss. 163-178.

Oehen, Moritz, Der Strafkkläger im Strafbefehls- und im abgekürzten Verfahren, Carl Grossmann Verlag, Bern, Luzern 2019.

Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/Erдем, M. Ruhan ve diğerleri, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. B. Seçkin, Ankara, 2018.

Soylu Ünver, Gülsüm / Karaman Engür, Seçil Nergiz, *Seri Muhakeme Usulü*, Adalet, Ankara, 2020.

Staffler, Lukas, "Das Recht auf Sprachunterstützung im Strafverfahren nach Art. 6 Abs. 3 lit e EMRK", in ZStrR 138/2020, ss. 21-48.

Uğurlubay, Gülsün A. Aygörmez/Haydar, Nuran/Korkmaz, Mehmet, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", ASBÜ-HFD 2019/2, ss. 255-306.

Yavuz, Hakan A., Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler, Adalet, Ankara, 2020.

Yenisey, Feridun/Nuhoglu, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. B., Seçkin, Ankara, 2020.

Yılmaz, Zahit / Apiş, Özge, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi" Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 26, S. 1, Haziran 2020, ss. 62-106.

Yurtcan, Erdener, *Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, Seçkin, Ankara, 2019.

Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. B. Seçkin, Ankara, 2019.